

PROSPERUJÍCÍ ČESKO

Duševní zdraví

V Klecanech studují a léčí lidskou mysl metodami, které jsou unikátní i ve světě.

Výzkum

Contipro dodává kyselinu hyaluronovou největším kosmetickým firmám.

Ekologie

Zemědělec Petr Marada z jihomoravských Šardic mění krajinu kolem sebe.

Studenta — speciál

JAK TECHNOLOGIE MĚNÍ DOPRAVU

Pro a proti moderní budoucnosti

Změny v dopravě přinášejí víc otázek než odpovědí
a nikdo z nás tak docela neví, co si o nové revoluci myslet.
Jsme na budoucnost dopravy připraveni?

bit.ly/doprava-budoucnosti 🔍

Partneři speciálu:

OBSAH

04-07

Téma

Nenáviděné, ale potřebné. Za více než polovinou veřejných investic v Česku stojí peníze z rozpočtu Evropské unie.

08-34

Projekty, které mění Česko

V každé m ze 14 krajů Česka jsme vybrali jeden zajímavý projekt, za nímž jsou evropské dotace. Ve Středočeském je to například Národní ústav duševního zdraví v Klecanech, který je jedním z nejmodernějších psychiatrických center v Evropě. Společnost Contipro z Dolní Dobručky na Pardubicku zase dodává kyselinu hyaluronovou největším kosmetickým a farmaceutickým firmám světa.

OPATŘENÍ SPOLUFINANCOVANÉ EVROPSKOU UNÍ

Tento projekt byl realizován za finanční podpory Evropské unie. Za obsah publikací (sdělení) odpovídá výlučně autor. Publikace (sdělení) nereprezentují názory Evropské komise a Evropská komise neodpovídá za použití informací, jež jsou jejich obsahem.

Příloha vyšla v rámci projektu Proměny českých regionů, který společně realizují vydavatelství Economia a Euractiv.cz s podporou Evropské komise.

EDITORIAL

Věra Jourová

místopředsedkyně Evropské komise

Tyto řádky píši v době, kdy procházíme zatěžkávací zkouškou šíření koronaviru v Evropě. Příroda nám zas jednou ukazuje, jakou má sílu. A je na nás všech, abychom prokázali, jaká je síla lidské schopnosti tuto krizi překonat. Vlády evropských zemí přijímají nelehká rozhodnutí k zabránění šíření viru a k ochraně zdraví svých občanů. Tato opatření představují pro občany rozsáhlá omezení a apelují zároveň na zodpovědnost každého z nás, abychom svým chováním aktivně ke zpomalení šíření koronaviru přispěli. Je to i velký test solidarity – mladších se staršími, ohroženějšími spoluobčany –, ale i soudržnosti a spolupráce mezi členskými státy Evropské unie a nakonec i solidarity s těmi, kteří budou ve větší míře ekonomicky postiženi dopady krize.

Zatímco zajištění zdraví občanů je ve výlučné pravomoci členských států, tedy vlád a krizových štábů jednotlivých zemí, role Evropské unie spočívá v koordinaci a vzájemné informovanosti států. Ministři zdravotnictví a vnitra se na platformě EU denně informují o přijímaných a plánovaných opatřeních. EU investuje 3,5 miliardy korun do vývoje vakcín, diagnostických metod a léčby.

Česko a ostatní mohou očekávat finanční pomoc ve výši téměř jednoho bilionu korun, jež zamíří na pomoc různým odvětvím hospodářství, včetně záruk pro poskytování likvidity malým podnikům. Snažila jsem se o to, abychom přijali včasná opatření v rámci strukturálních fondů – tedy peníze směřující do Česka. Ty mohou být přesměrovány tak, aby pomohly v boji proti současnému nebezpečí. Může jít třeba o investice na podporu systému zdravotní péče, pracovního kapitálu v malých a středních podnicích nebo na podporu krátkodobé práce. Komise také vypsala řízení na společný nákup respirátorů a ochranných pomůcek a zakázala vývoz ochranných prostředků mimo EU. Já sama bojuji proti šíření dezinformací, a proto jsem se sešla se zástupci digitálních platform, abychom společně našli řešení, jak zviditelnit ověřené informace, například od organizace WHO. A to je jen začátek – uděláme, co bude v našich silách, abychom pomohli Evropanům a evropskému hospodářství. Evropská unie je společenství evropských hodnot. Těmi jsou nepochybně solidarita a přijetí odpovědnosti všech. Společně se lépe vypořádáme nejen s výzvami, kterým všichni musíme čelit.

MAGAZÍN PROBYZNYS – PŘÍLOHA HOSPODÁŘSKÝCH NOVIN,
25. 3. 2020. Ředitel speciálních projektů Aleš Mohout • Art
director Jan Vyhnánek • Vedoucí speciálního obsahu Jan
Záluský (jan.zalusky@economia.cz) • Editor Tomáš Wehle
(tomas.wehle@economia.cz)
• Layout a grafika Jan Stejskal • Adresa redakce Pernerova
673/47, 186 00 Praha 8 • Tisk Europrint • Samostatně
neprodejné • <http://www.ihned.cz>

text: Aneta Zachová, Euractiv

foto: Shutterstock, HN – Tomáš Kouba

Česko míří do evropského klubu bohatých

Za více než polovinou veřejných investic v Česku stojí peníze z rozpočtu Evropské unie. Ať už jde o nové silnice, nádraží, školy nebo rekonstruovaná náměstí, většinu z nich zdobí destička informující o tom, že projekt obdržel finanční podporu z evropských fondů.

Z

a 15 let členství v Evropské unii získalo Česko ze společného rozpočtu EU 1,31 bilionu korun a odvedlo do něj 565 miliard. Země si tak drží pozitivní bilanci 741 miliard korun. Díky této finanční pomoci česká

ekonomika bohatne, což dokazují nejen všudypřítomné informační destičky, ale i studie Úřadu vlády z roku 2017. Podle ní evropské strukturální a investiční fondy pomohly celkovému růstu hrubého domácího produktu (HDP) v zemi. Nejvíce se podepsaly na Jihomoravském kraji, Vysočině, Olomouckém a Zlínském kraji. Nejméně peněz získalo Hlavní město Praha, které je ze všech českých regionů nejbohatší, a na finance proto nemá nárok.

Česko se tak postupně přibližuje bohatším západním státům. Zatímco při vstupu do EU dosahoval český HDP 70 procent průměru unijního HDP, podle současných dat je Česko na 90 procentech průměru unie. A právě vyrovnávání ekonomických rozdílů evropských regionů je smyslem tzv. strukturální neboli kohezní politiky EU.

„Neskutečně jsme zbohatli. Bez koheze by to takhle nefungovalo,“ uvedl europoslanec za TOP 09 Luděk Niedermayer při příležitosti konference Prosperující Česko, kterou v únoru uspořádalo vydavatelství Economia ve spolupráci s portálem Euractiv.cz.

Jeho kolegyně z europarlamentu Veronika Vrecionová (ODS) doplnila, že podíl dotací na zbohatnutí Česka není tak významný. Země totiž těží zejména z členství v jednotném evropském trhu, kam míří až 80 procent českého exportu. Dotace podle ní navíc nejsou v Česku využívány efektivně.

S tím souhlasí i Niedermayer. Kohezní politika se podle něj na zbohatnutí Česka významně podepsala, Česko ale řadu příležitostí promarnilo. Upozornil, že nejvíce peněz šlo z evropských fondů na rekonstrukci a výstavbu silnic a dálnic, česká dálniční síť je ale stále ve špatném stavu. Na vině podle něj nejsou fondy jako takové, ale způsob, jak s nimi české úřady nakládají.

„Podívejte se na neexistující dálnice, podívejte se na vlaky, které se řítí rychlostí 60 kilometrů v hodině, podívejte se na energetiku, kterou vyrábíme jedním z nejspínavějších způsobů v Evropě,“ jmenoval europoslanec.

Peníze z evropských fondů se rozdělují do tzv. operačních programů, které administruje česká vláda. Dotace určené na modernizaci silnic tak spravuje ministerstvo dopravy, zatímco dotace na podporu konkurenceschopnosti českých podniků řídí ministerstvo průmyslu a obchodu. Každý operační program má svá vlastní pravidla, stejně jako jednotlivé výzvy, skrze které české úřady žádosti o dotace sbírají. Pravidla jsou ale pro žadatele mnohdy nepřehledná, často dochází k jejich změnám a splnit veškeré podmínky je pro řadu zájemců o podporu nereálné. Dotacím je proto často vyčítána jejich administrativní náročnost, která může řadu lidí či firem od žádosti odradit.

„Dotace narušují tržní prostředí,“ dodala další výtku směrem k fondům poslankyně Vrecionová. „Evropské fondy by měly být využívány pouze na stavby a další projekty celostátního významu. Rozhodně by neměly směřovat do soukromého sektoru,“ uvedla.

Podporu z evropských fondů dosud získalo více než 3000 malých a středních českých podniků. Firmy využívají peníze na nákup nové techniky nebo na rekonstrukci areálů. Žádat mohou na nová okna, zateplení a na další úsporu energií. Peníze pak míří i na tzv. měkké projekty, tedy na rekvalifikace nebo školení zaměstnanců.

Češi hodnotí kohezní politiku kladně

Podle loňského průzkumu veřejného mínění Eurobarometr si Češi dopady evropských fondů uvědomují, a dokonce je hodnotí jako pozitivní. Odpovědělo tak 86 procent respondentů. Evropské peníze by podle většiny z nich (68 procent) měly směřovat do regionů s vysokou nezaměstnaností, odlehklých venkovských či horských oblastí nebo do zanedbaných městských čtvrtí.

Co se týče jednotlivých sektorů, Češi by nejvíce investovali do školství, zdravotnictví, infrastruktury a do ochrany životního prostředí. Právě do infrastruktury a obecně dopravy šlo v Česku v současném finančním rámci nejvíce peněz. Častou odpovědí byla také podpora malých a středních podniků, inovace, výzkum, ale také obnovitelná a čistá energie.

O rozdělování dotací by se podle Čechů mělo rozhodovat na domácí úrovni, a to nejlépe na místní nebo krajské. Na unijní úroveň by takovou pravomoc delegovalo pouze sedm procent českých respondentů. Současné nastavení by tak Čechům mělo vyhovovat, o rozdělování peněz totiž rozhodují české úřady. EU pouze určuje prioritní oblasti, do nichž by evropské fondy měly směřovat, a to po dohodě s jednotlivými členskými státy.

Zatímco dosud směřovala většina financí hlavně na infrastrukturu, EU by od roku 2021 chtěla peníze posílat zejména na vědu, výzkum, digitalizaci a ochranu životního prostředí. Česku se ale takové priority příliš nezamlouvají. Premiér Andrej Babiš nadále volá po investicích do infrastruktury a stejné hlasy se ozývají i z většiny českých krajů. Obavy vzbuzuje i návrh Evropské komise, který počítá se snížením rozpočtu pro evropskou kohezní politiku. Komise a řada západních členských států by totiž raději investovaly peníze právě do digitalizace, výzkumu nebo ochrany vnějších hranic. Budoucnost dotační politiky po roce 2021 je však stále předmětem vyjednávání na úrovni evropských institucí.

Budoucnost bez dotací?

Česko bude čerpat dotace z fondů EU i v následujícím evropském rozpočtovém období, tedy mezi lety 2021 a 2027. „Může to být poslední období, kdy patříme mezi čisté příjemce,“ upozornil náměstek ministra zahraničí pro evropské záležitosti Aleš Chmelař s tím, že Česko zbohatlo natolik, že se podle něj kolem roku 2030 přeřadí do skupiny čistých plátců. „Je to úspěch, ale musíme na to připravit státní správu, soukromý sektor, ale i veřejnost,“ dodal náměstek.

741

Česko za 15 let členství v EU získalo ze společného rozpočtu unie 1,31 bilionu korun a odvedlo do něj 565 miliard. Držíme si tak pozitivní bilanci 741 miliard korun.

86%

Podle loňského průzkumu veřejného mínění Eurobarometr si Češi dopady evropských fondů uvědomují, a dokonce je hodnotí jako pozitivní. Odpovědělo tak 86 procent respondentů.

Následující roky by proto Česko mělo využít nejen k dalšímu rozvoji regionů s pomocí evropských fondů, ale také k tomu, aby se připravilo na přesun do „bohatšího klubu“ členských zemí EU. „Měli bychom se naučit čerpat z komunitárních programů a využívat finanční nástroje,“ zdůraznila poradkyně ministryně pro místní rozvoj Olga Nebeská.

Takzvané komunitární programy jsou řízené přímo z Bruselu a podporují velké projekty s významem pro celou Evropu. Příkladem je program Horizont 2020, určený zejména pro vědce a výzkumné instituce, nebo Kreativní Evropa. Ten finančně podpořil třeba vznik oceňovaného filmu *Nabarvené ptáče* režiséra Václava Marhoulky.

Peníze z komunitárních programů lze čerpat i na velké dopravní stavby, které Česko propojí s dalšími evropskými zeměmi. Česko je ale zatím příliš nevyužívá, o peníze totiž musí soutěžit s dalšími evropskými projekty. Podporu ve výsledku získají ti, kterým se podaří dokázat, že právě jejich projekt si miliony korun z evropských fondů zaslouží.

Druhou příležitostí, jak využívat evropský rozpočet a nespolehat se pouze na ztenčující se dotace, jsou finanční nástroje. Ty mají podobu zvýhodněných úvěrů, záruk nebo dalších kapitálových vstupů. Jejich rozdíl od dotací tedy spočívá v tom, že zatímco dotace je jednorázová a ihned se spotřebuje, finanční nástroj je pomocí

návratnou a nárok na něj mají jen životaschopné projekty.

„Pokud budou existovat dotace, masivní rozvoj finančních nástrojů nenastane. Každý si raději vezme dotaci než půjčku,“ vysvětlila neochotu Česka využívat moderní způsoby financování projektů z evropských fondů poradkyně Nebeská. „Žádná vláda neřekne ‚my dotace nechceme‘. Je to politicky neprůchodné,“ dodala.

O tom svědčí i stávající vyjednávání o budoucím dlouhodobém rozpočtu EU. Český premiér Andrej Babiš a jeho kolegové ze států střední a východní Evropy požadují, aby měli v následujícím sedmiletém rozpočtovém období k dispozici stejný objem dotací, jaký mají nyní. Bohatší členské státy, které jsou zároveň čistými plátcí do rozpočtu, se však domnívají, že dotacím by mělo být postupně odzvoněno.

Peníze z evropské kohezní politiky podle nich mají směřovat hlavně do regionů, které trápí vysoká nezaměstnanost nebo jiné strukturální problémy. Na finanční podporu z EU si tak i nadále přijdou české uhelné regiony, pro něž dokonce vzniká nový Fond pro spravedlivou transformaci. Ten jim má pomoci vyrovnat se s postupným útlumem těžby uhlí a nastartovat rozvoj nových odvětví. Ekonomicky rostoucí české regiony, jako jsou například Středočeský nebo Plzeňský kraj, se naopak musí připravit na to, že peněz z fondů EU budou mít po roce 2021 méně.

„Podívejte se na neexistující dálnice, na vlaky, které se řítí rychlostí 60 kilometrů v hodině, na energetiku, kterou vyrábíme jedním z nejspínavějších způsobů v Evropě,“ poukázal na promarněné příležitosti europoslanec za TOP 09 Luděk Niedermayer (vlevo) na konferenci *Prosperující Česko*. U mikrofonu je europoslankyně Veronika Vrecionová z ODS.

text: Jana Niedermeierová

foto: HN – Lukáš Bíba, archiv DPP

2025: MHD zcela bez bariér

Před 30 lety v Praze nejezdily žádné bezbariérové spoje. Dnes jsou tři čtvrtiny autobusů a tramvají nízkopodlažních a podobný je i poměr stanic metra s výtahy či plošinami pro vozíčkáře. Pražská MHD má ale stále co dohánět.

Do roku 2025 by měla být pražská městská hromadná doprava zcela bezbariérová. Dopravní podnik hlavního města Prahy (DPP) plánuje výstavbu nových výtahů pro vozíčkáře i nákup nízkopodlažních autobusů a tramvají. V současnosti má 45 z 61 stanic metra bezbariérový přístup a z vozového parku tramvají a autobusů je 73 procent nízkopodlažních. Vozíčkáři ale stále narážejí na problémy, jako je neochota řidičů, nefunkční výtahy nebo nízký počet bezbariérových spojů ve večerních hodinách.

Ještě v roce 1990 přitom v Praze bezbariérová doprava nefungovala. O dva roky později zřídil dopravní podnik dvě zvláštní autobusové linky pro handicapované a v roce 1994 v Praze vyjely první nízkopodlažní autobusy Neoplan. V metru byly v roce 1990 po rampě přístupné pouze v jednom směru stanice Vyšehrad a Rajská zahrada a do stanic Chodov a Florenc se mohli vozíčkáři dopravit provizorním nákladním výtahem s obsluhou. První výtah speciálně určený pro handi-

capované a další osoby s omezenou možností pohybu otevřel dopravní podnik ve stanici Hlavní nádraží v roce 1992.

Od té doby se DPP snaží stanice metra pro vozíčkáře postupně zpřístupňovat. Naposledy přibýly výtahy na Palmovce v roce 2017 a v současnosti se na bezbariérové přestavují stanice Karlovo náměstí a Opatov. „Následovat bude úprava Jiřího z Poděbrad a Českomoravské. Pro další stanice vznikají studie proveditelnosti a u některých z nich už začala projektová příprava. Jde například o Radlickou, Jinonice, Křižíkovu a Malostranskou,“ uvádí mluvčí DPP Aneta Řeháková.

Průběžně přibývají i nízkopodlažní spoje. Z 1170 autobusů pražské MHD jich je pro vozíčkáře a rodiče s kočárky uzpůsobených 934. Tramvají po Praze jezdí 818, z nichž je 359 bezbariérových.

Překonat mezery v metru pomáhají rampy

Letos se také systematicky začalo řešit, jak mohou vozíčkáři překlenout mezeru, která na některých stanicích vzniká mezi vozy metra

V Praze jezdí 818 tramvají, z toho je 359 nízkopodlažních. Patří mezi ně i vozy typu Škoda 15T (vlevo).

Bezbariérový přístup má 45 z 61 stanic pražského metra. Na snímku je výtah do metra Muzeum.

Z 1170 autobusů pražské MHD je 934 přizpůsobených pro vozíčkáře a rodiče s kočárky. Na fotce jeden z prvních nízkopodlažních autobusů Citybus od společnosti Karosa.

a nástupištěm. V té často uváznou malá přední kolečka vozíků.

„Největší problém je na lince B, kde letos dopravní podnik instaloval speciální rampy. Na linkách A a C zase pomáhají mezery vyplnit pryžové nástavce. Je samozřejmě dobře, že se to řeší, ale že až teď, je ostuda,“ říká ředitelka České asociace paraplegiků Alena Jančíková, která je sama na vozíku a problémy handicapovaných při cestování po Praze zažívá na vlastní kůži.

Vozíčkářům nástup do vozidel MHD komplikuje mimo jiné to, že i bezbariérové spoje mají často nízký schod, na který pro překlenutí výškového rozdílu musí řidiči vyklápat rampu.

„Ze zahraničí mám zkušenosti, že tramvaje a metra bývají skutečně na úrovni nástupiště nebo zastávky. Vozíčkáři tak mohou sami nastoupit a vystoupit, což usnadní i práci řidičům,“ líčí Jančíková.

V Česku se podle ní vozíčkáři setkávají i s neochotou řidičů vyklopit rampu nebo zatlačit vozík do vozu. „Stává se také, že výtahy občas nefun-

gují a musíme improvizovat, což je pro nás velmi náročné. Mnohdy navíc výtahy zapáchají výkaly bezdomovců. Například na stanici linky B Florenc je to opravdu tristní,“ popisuje Jančíková.

Uvítala by také více bezbariérových spojů ve večerních hodinách. „Proluka je někdy i více než hodinu a po půlnoci většinou nejezdí vůbec. Tím, že se vozíčkáři aktivně nehýbou, je čekání v zimním období velmi nepříjemné,“ upozorňuje ředitelka České asociace paraplegiků.

Ačkoliv se podle ní situace v Česku mění stále k lepšímu, oproti světu máme ještě co dohánět. Praha by se mohla inspirovat třeba městy, která jsou nositeli evropské ceny za bezbariérovost Access City Award. Z metropolí v sousedních zemích ji získala například Varšava či Berlín. Mimo Evropu jsou lídry v této oblasti třeba Washington nebo Singapur. Co naopak ve světě není běžné, je přeprava vozíčkářů a jejich asistentů zdarma, což pražská MHD umožňuje.

Cestování handicapovaným ulehčují aplikace

Cestu po Praze vozíčkářům usnadňuje i aplikace PID Lítačka, kde najdou aktuální informace o stavu bezbariérových zařízení a mohou si nastavit i notifikace, které je upozorní třeba na nefunkční výtah.

„Alternativou k mobilní aplikaci jsou i informační SMS, jež si handicapovaní mohou nechat zasílat po registraci na stránkách dopravního podniku,“ uvádí jeho mluvčí Aneta Řeháková.

Informace o možnostech cestování MHD handicapovaní získají třeba i díky aplikaci VozekMap, mapující bezbariérová místa v celém Česku i v zahraničí. V Praze je jich v aplikaci zaneseno přes 3500. Uživatelé tam najdou například popis stanic metra, informace, zda mají výtah či plošinu a případně jestli je tam k dispozici toaleta přístupná pro vozíčkáře.

Do zřizování bezbariérových přístupů do metra investoval pražský dopravní podnik od roku 1992 přes jednu miliardu korun. Na nákup nízkopodlažních tramvají šlo za posledních 10 let asi 16,7 miliardy korun. A další miliardy korun stál nákup nízkopodlažních autobusů.

S financováním bezbariérových opatření v pražské MHD významně pomohly i evropské dotace. Například v programovém období 2007 až 2013 šlo přes 197 milionů korun z Operačního programu Praha – Konkurenceschopnost na výtahy ve stanicích Anděl, Chodov, I. P. Pavlova a Můstek. A v předchozím programovém období pražský dopravní podnik získal téměř 60 milionů korun z programu JPD2 na výstavbu výtahu ve stanici Florenc na lince metra B.

Další projekty DPP z evropských dotací

8,1 miliardy korun

z Operačního programu Doprava pomohlo spolufinancovat prodloužení trasy metra A v úseku Dejvická–Motol.

2,5 miliardy korun

z Operačního programu Praha – Konkurenceschopnost posloužilo na spolufinancování zavedení výtahů ve čtyřech stanicích metra a 14 rekonstrukcí tramvajových tratí.

V Česku mají i bezbariérové spoje často nízký schod, na nějž se musí vyklápat rampa.

text: Zuzana Keményová

foto: HN - Lukáš Bíba

Studují a léčí lidskou mysl unikátními metodami

V Klecanech u Prahy funguje jedno z nejmodernějších psychiatrických center v Evropě. V Národním ústavu duševního zdraví mají přístroje, které umí „zapnout a vypnout“ části mozku odpovědné za duševní poruchy. Jako jediní mohou také léčit s využitím halucinogenních látek.

„Pokud nezískáme peníze na provoz do konce letošního roku, hrozí, že nebudeme moci naplňovat naše vědecké cíle,“ obává se ředitel Národního ústavu duševního zdraví Cyril Höschl. Evropská dotace totiž směřovala jen do budovy a na vybavení.

Místnost vypadá jako relaxační salonek nějaké čajovny. Nábytek a zdi pokrývají originální dečky od jihoamerických indiánů s pestrobarevnými psychedelickými motivy. Stěny zdobí řada rituálních artefaktů, od kondořích per přes vonné esence až po sošky bůžků. Co na první pohled připomíná šamanský obývák, je ve skutečnosti experimentální laboratoř nejmodernějšího psychiatrického centra v Česku a jednoho z nejvyšších psychiatrických ústavů v Evropě.

Tady, v suterénu Národního ústavu duševního zdraví (NÚDZ) v Klecanech u Prahy, se provádí mimo jiné i výzkum a terapie pomocí psychedelik neboli halucinogenů. NÚDZ je jediný v Česku a jeden z mála ústavů na světě, jež mají povolení používat psychedelika k experimentálnímu léčení psychických poruch a zkoumat jejich účinky.

„Sem si dobrovolník nebo pacient lehne a děláme s ním různé pohovory a testy,“ říká vedoucí výzkumného programu Martin Brunovský a ukazuje na gauč pokrytý barevným přehozem s motivem mandaly. „Tohle je experimentální EEG místnost. Máme však ještě jeden, zbrusu nový terapeutický pokoj, kde budeme provádět klinické terapeuticky zaměřené studie s psychedelikem psilocybinem a látkou MDMA, známou jako extáze,“ doplňuje doktor Brunovský.

Jednou z látek, jež se tu zkoumají a testují, je také ketamin. Ve velkých dávkách působí jako anestetikum, v malých má antidepresivní účinky a pomáhá při léčbě těžkých depresí, které nereagují na běžnou léčbu. „V nízké dávce funguje téměř jako zázrak a ve srovnání s klasickými antidepresivy působí ihned,“ dodává Brunovský.

Ústav díky ketaminu pomohl už více než 50 pacientům s těžkou depresí, jimž jiné léky nezabíraly. Kromě ketaminu se v Klecanech bude pod odborným dohledem podávat i zmíněná extáze, a to ve studii zaměřené na léčbu posttraumatické stresové poruchy. To jsou těžké psychické stavy lidí, kteří zažili autonehodu, znásilnění či válku. Studie s terapií extáze, kterou provádí společnost MAPS, je nyní na počátku a brzy se do ní zařadí první pacienti. Pracuje se zde také s psilocybinem, psychedelickou látkou z hub lysohlávek.

„S psilocybinem, vyvolávajícím stav podobný psychóze, pracujeme už několik let u zdravých dobrovolníků. Jeho účinky studujeme pomocí zobrazovacích metod EEG a magnetické rezonance. Umožňují nám sledovat mozkové procesy, jež jsou podkladem psychotického stavu. Kromě toho se ukazuje, že psilocybin může mít antidepresivní účinky podobně jako ketamin. Momentálně se u nás spouští studie Compass, mající za cíl hodnotit účinky psilocybinu u pacientů s rezistentní depresí,“ vysvětluje Brunovský.

Dobrovolníky i pacienty celou dobu po podání látky provázejí dva terapeuti a mohou s nimi také přímo komunikovat. Během několika následujících sezení se pak prožitky přenášejí do jejich

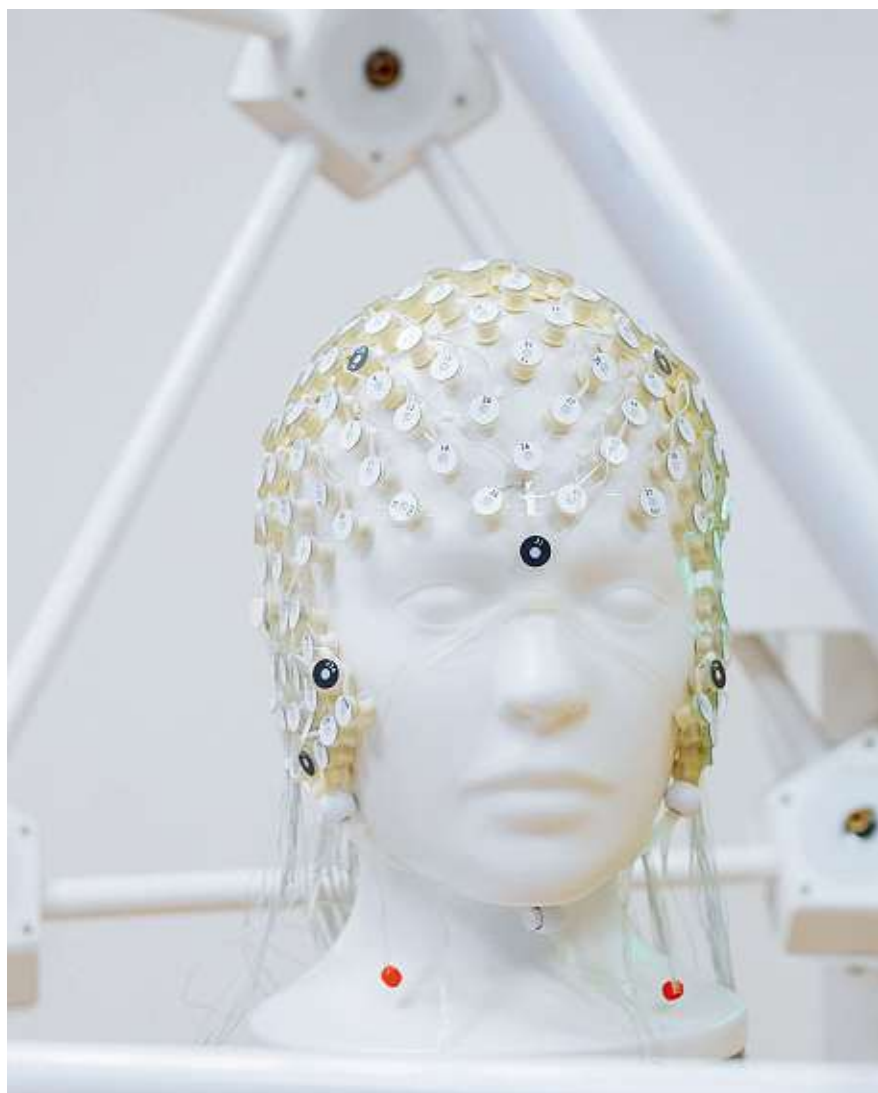
Ústav
vypracovává
pro stát
národní akční
plán, který by
měl pomoci
snížit počet
sebevražd
v české
společnosti.

běžného života. Každé podání látky tedy doprovází pečlivě rozfázovaná psychoterapie.

Centrum za pouhý rok

Léčení pomocí drog je jen zlomkem z mnoha činností, které se dějí v této moderní čtyřpatrové budově s výhledem na Říp. Otevřela se v lednu 2015 a celý projekt vznikl na zelené louce kolem městského vodojemu na okraji třítisícových Klecan. Ústav financovala Evropská unie prostřednictvím operačního programu Výzkum a vývoj pro inovace a celkem do něj poslala bezmála jednu miliardu korun. Je pokračováním původního Psychiatrického centra Praha, které sídlilo v pražských Bohnicích. Nejedná se o tamní proslulou léčebnu, ale o výzkumné centrum, jež s ní pouze sdílelo areál.

Budova i její okolí vznikly v rekordně krátkém čase jednoho roku. „Stálo to ohromné množství energie, takhle rychle postavit něco tak rozsáh-

lého, ale podařilo se. Hned od prvního dne sem přišli i první pacienti z Bohnic,“ vzpomíná Jiří Horáček, náměstek ředitele pro vědu a výzkum. Byl spoluzodpovědný za přípravu projektu, a jak sám říká, překvapilo ho, jak má Evropská unie rozdělování dotací promyšlené.

Ústav funguje z větší části jako výzkumná instituce, z menší jako psychiatrická klinika. Pro pacienty je tu přichystáno šedesát lůžek. Projekt přinesl Středočeskému kraji i Klecanům pracovní příležitosti. NÚDZ zaměstnává přes 500 lidí, mezi něž patří vědci, lékaři, ale také sestřičky či obsluha budovy. „Ti všichni tady nakupují, chodí do restaurací a využívají další služby, kupují tu byty,“ dodává Horáček.

Pracoviště se zabývá výzkumem neurověd v plné šíři, od molekulární biologie přes výzkum se zvířecími modely až po klinickou psychiatrii s lůžky, spánkovou laboratoř, ambulanci a denní stacionáře. Zkoumají a léčí se zde psychotické poruchy jako schizofrenie, dále poruchy nálady jako deprese či bipolární porucha, v níž se střídá stav mánie s těžkou depresí. Věnují se tu také úzkostným stavům, například fobiím či obsedantně kompulzivní poruše, pro níž jsou typické vtíravé myšlenky a nutkavé jednání.

Ústav je rovněž platformou poskytující odborné expertizy pro projekt reformy psychiatrické péče v Česku. To je plán, který už odsouhlasil stát a který má s využitím nejmodernějších lékařských poznatků pomoci dostat pacienty s psychickými poruchami zpět do běžného života. Častěji by se mohli léčit ve svém domácím prostředí a nemuseli by zůstat zavření za zdmi psychiatrických nemocnic.

„Když je pacient dlouhodobě hospitalizovaný, klesá pravděpodobnost, že by se úplně uzdravil. Už si na prostředí psychiatrické nemocnice a na roli pacienta zvykne a je výrazně těžší jej dostat do normálního života. Pokud to psychický stav jen trochu umožňuje, je lepší léčit nemocné v aktivním životě,“ upozorňuje Jiří Horáček. Nejlepší je podle něj komunitní model péče, kdy pa-

Klecanský ústav se zabývá výzkumem neurověd v plné šíři, od molekulární biologie přes výzkum se zvířecími modely až po klinickou psychiatrii s lůžky či spánkovou laboratoř (nahore). Na fotce vpravo dole příprava histologických řezů, nad tím snímání fluorescenčně nabarvených řezů na konfokálním mikroskopu.

Už když se rozhodovalo o vybudování ústavu, našli se v Klecanech občané, kteří měli z projektu obavy a šířili poplašné zprávy.

cient dochází na skupinové sezení či pro léky a je v kontaktu se svým komunitním centrem.

Elektrickým proudem stimulovat mozek

Jedním z témat, kterým se ústav věnuje, je výzkum účinku antidepresiv. Respektive otázka, jak jejich nástup urychlit, případně jak včas odhadnout, jestli pacientovi dané antidepresivum zabere. To totiž může trvat až několik týdnů, což je příliš dlouhá doba. Trpící člověk s depresemi si mezitím může třeba sáhnout na život.

I proto se na jednom z oddělení ústavu zkoumá vliv transkraniální elektrické stimulace s vysokým rozlišením, která mění aktivitu mozku člověka i bez použití farmakologické léčby. V laboratoři, kde se tahle procedura vyvíjí, stojí křeslo a nad ním velká kopule z bílých tyčí. Součástí přístroje je také jakási pokrývka hlavy, v níž jsou zabudovaná čidla, tedy snímací i stimulační elektrody. Když se tato „čepice“ nasadí na hlavu, počítá s přesností desetin milimetru přesně vidí, jak mozek vypadá a pracuje. Například rozezná psychotické příznaky. Zároveň umí konkrétní část mozkové kůry stimulovat, aby projevy nemoci potlačil. Nová technologie, pomocí níž lze elektrickou aktivitu mozku nejen měřit, ale současně mozek pomocí elektrického pole i stimulovat, je unikátní. Klecanské pracoviště je jedním z několika málo ústavů na světě, kde už se testuje.

V klecanském ústavu působí rovněž laboratoř, kde se hodnotí nebezpečnost nových syntetických drog. Málo se ví, že každý rok se dostane na světový i český ilegální trh až stovka nových drog. Výhodou pro jejich výrobce je, že ještě nejsou na seznamu ilegálních látek, takže nejsou zakázané. Příkladem jsou třeba syntetické kabinoidy nebo amfetaminy, jež nemají přesně stejné složení jako klasické drogy, a proto si s nimi policie a další instituce nemohou poradit. Dalším zdejším rozsáhlým programem je prevence sebevražd. NÚDZ vypracovává pro stát národní akční plán, který by měl pomoci počet sebevražd ve společnosti snížit.

Jak spí olympionici

V prvním patře budovy je šest pokojů, ve kterých zdánlivě není nic než postel. Vedle ní je umístěn nevelký přístroj, na stropě visí připevněné kamery a mikrofon, stejně jako lampa s červeným světlem. Do spánkové laboratoře chodí pravidelně dobrovolníci i pacienti, kteří zde se speciálními čidly připevněnými na hlavě i na těle tráví noci na pozorování. Zkoumá se zde množství spánkových poruch, například náměsíčnost, noční můry, porucha chování v REM spánku či nespavost.

„Spolupracujeme s řadou firem a institucí i mimo oblast medicíny, například s domovy seniorů. S nimi hodnotíme účinnost biodynamického osvětlení. Tedy umělého osvětlení, jehož vlastnosti se během 24 hodin mění podobně jako přirozené denní světlo,“ popisuje vedoucí výzkumného programu Spánková medicína a chronobiologie Jana Kopřivová.

Zatímco vypráví, jedna ze zdejších sestřiček si lehá na postel s hlavou pokrytou speciální čepicí se senzory a ukazuje, jak pozorování spánku, tedy polysomnografie, při zhasnutí světla probíhá. Zdejší vědci spolupracovali například i s českým olympijským týmem. Když v roce 2018 sportovci letěli do jihokorejského Pchjongčangu, měli individuální plán proti tzv. jet lagu (pásmové nemoci), podle něhož se buď vystavovali jasnému světlu, nebo nosili speciální oranžové brýle, které dokážou odfiltrovat modré světlo z umělého osvětlení, jež ruší spánek.

Zatím není vůle

I přes původní, miliardovou dotaci z EU se nedá říci, že by měl ústav zajištěné finanční zázemí. Peníze totiž směřovaly jen do budovy a vybavení, ale ne na provoz. A tak se NÚDZ dostal do podobné situace jako řada dalších institucí vybudovaných z evropských fondů, například různé vědecko-technické parky, které sice získaly budovu, ale nemají z čeho platit běžný chod.

„Prakticky jsme závislí pouze na grantech a projektech. Ty jsou určené pro vědce, ale já nemám z čeho zaplatit posekání trávníku nebo údržbu. Stát nám nechce provoz platit, protože na rozdíl od univerzit či Akademie věd na nás není v rozpočtu správná kolonka,“ povzdechl si ředitel NÚDZ a známý psychiatr Cyril Höschl.

Dodává, že granty také neřeší vše. Vědecký tým například podá přihlášku deseti grantových projektů, ale získá jen jeden nebo dva. Administrativa neustálého bojování o granty je přitom tak náročná, že vědci papírování věnují pomalu víc času než bádání samotnému. Řešení Höschl vidí v tom, že by ústav dostával větší část podpory institucionální, která není vázaná na granty.

„Jednal jsem o tom s politiky, ale není pro to zatím dostatečná vůle. Pokud nezískáme peníze na provoz do konce letošního roku, hrozí, že nebudeme moci naplňovat naše vědecké cíle,“ upozorňuje Höschl.

Ústavy jako ten klecanský budou přitom v Česku zřejmě potřeba stále více. Množství lidí s duševními poruchami za posledních 30 let roste a vznikají také zcela nové diagnózy, například závislost na internetu nebo na počítačových hrách. Jen spotřeba antidepresiv se za tu dobu zdvojnásobila.

Kláštery znovu ožily

Centrum Českého Krumlova získalo v posledních deseti letech díky evropským dotacím nový kabát. Dominantou se stal revitalizovaný klášterní areál.

Díky revitalizaci dvou ze tří unikátních klášterů ze 14. století, kterou podpořila více než čtvrtmiliardová dotace z Evropské unie, se dnes turisté i místní obyvatelé mohou v Českém Krumlově více dozvědět o barokní kultuře, renesančním a gotickém umění, životě v klášteře i středověkém pivovarnictví. Vše doplňuje expozice lidských dovedností z dob gotiky a renesance, které si návštěvníci mohou vyzkoušet na vlastní kůži v řemeslné dílně – například výrobu mýdla, svíček nebo hrnčků.

Ve zrekonstruovaných klášterech totiž vzniklo celoročně otevřené kulturně-vzdělávací centrum. Součástí komplexu je umělecká škola, návštěvnické centrum i venkovní minipozice orloje a jeřábu. Konají se zde také workshopy, výstavy a další akce pro dospělé i děti. Každoročně zavítá do celého komplexu přes 60 tisíc návštěvníků, což z něj dělá druhou nejnavštěvovanější památku ve městě.

„Nejčastější klientelou jsou české rodiny s dětmi. Pracujeme s nimi formou her, do nichž se zapojují všichni, prožijí dobrodružství a nenásilnou formou se dozvědí mnoho o obyčejích a zvycích dob minulých,“ vysvětluje vedoucí oddělení obchodu a marketingu areálu klášterů Roman Švec. „Vedle zdařilé rekonstrukce a genia loci klášterů lidé nejvíce oceňují osobní přístup zaměstnanců,“ dodává.

Areál, složený z kláštera minoritů, kláštera sv. Kláry a kláštera bekyň, který jako jediný ze tří nebyl součástí rekonstrukce, byl dlouhodobě zchátralý a nevyužívaný. Dotace z EU byla jedinou možností, jak historickou památku obnovit. Prvotní záměr pochází už z roku 2007, rok poté město schválilo obnovu klášterů a v roce 2010 město získalo dotaci z Integrovaného operačního programu v hodnotě 300 milionů korun. Celková výše nákladů se vyšplhala na více než 326 milionů korun. Projekt byl dokončen na podzim 2015.

„Stav před rekonstrukcí byl opravdu velmi špatný a při dalším prodloužení by mohlo dojít k naprosté destrukci této části města,“ uvedl starosta Českého Krumlova Dalibor Carda s tím, že obrovským impulzem pro realizaci projektu byla právě možnost získat dotaci z fondů EU. „Bez ní bychom nebyli schopni tuto historickou

část města takto opravit a vrátit zpět do života,“ dodal.

Celý projekt se však neobešel bez problémů. Došlo ke zdržení s přípravou stavby, které způsobil přesun řízení projektu z ministerstva kultury na ministerstvo pro místní rozvoj a Centrum pro regionální rozvoj. Také kvůli archeologickým objevům či nezbytné rekonstrukci kostela, s níž se v původních plánech nepočítalo, byly nutné další práce. Několikrát se také muselo opakovat výběrové řízení.

Jistým negativem se ukázala udržitelnost projektu. Radnice totiž musí po dobu pěti let od jeho ukončení dotovat provoz, který ročně stojí devět až deset milionů korun. Přesto se veškeré úsilí vyplatilo. Město za výše zmíněnou realizaci získalo i několik profesních ocenění.

„Vše bylo provedeno s maximální úsporností, a přitom vysokou kvalitou prací. Celý areál se nyní využívá a vrátil se zpět k životu. Do klášterů se začali vracet občané Krumlova, nejenom turisté,“ hodnotí starosta města. Pozitivní ohlasy jsou podle něj slyšet rovněž od místních obyvatel.

Do revitalizovaného areálu dvojklášterí ze 14. století zavítá každoročně přes 60 tisíc návštěvníků. Unikátní místo je tak druhou nejnavštěvovanější památkou Českého Krumlova.

Záchranáři bez hranic

Čeští záchranáři z pohraničních regionů jsou nyní připraveni zasahovat nejen na území Česka, ale i v sousedním Německu.

Vzájemná spolupráce záchranářů z Plzeňského, Karlovarského a Jihočeského kraje a Bavorska dosud pokulhávala kvůli špatné legislativě, odlišným postupům, nedostatečnému povědomí i jazykovým bariérám. V rámci evropského projektu financovaného z přeshraničního programu Česká republika – Svobodný stát Bavorsko se mezi lety 2016 a 2019 uskutečnily společné tréninky a cvičení českých a německých záchranářů v učebnách i v terénu. Dvě velká taktická cvičení proběhla u hraničního přechodu Rozvadov a nedaleko Chamu. Na Fakultě zdravotnických studií Západočeské univerzity v Plzni byl navíc zřízen simulátor sanitního vozu coby studijní pomůcka.

Díky projektu bylo v roce 2017 otevřeno také Kompetenční a koordinační centrum pro přeshraniční zdravotnickou záchrannou službu v bavorském Furth im Wald. Podle samotných účastníků došlo ke zlepšení spolupráce mezi českými a německými záchranáři, zvýšení kvalifikací a zlepšení komunikace, což by zřejmě bez finanční podpory z EU nebylo možné.

„Za hlavní přínos považuji navázání spolupráce čtyř v principu odlišných subjektů – profesionální organizace Zdravotnická záchranná služba Plzeňského kraje, dobrovolnické organizace Bavorský červený kříž a dvou vysokých škol s odlišným zaměřením. Ruku v ruce s tím došlo i k navázání osobních kontaktů řady profesionálů, což snad nejlépe odpovídá hlavnímu cíli přeshraniční spolupráce,“ řekl k projektu jeho hlavní řešitel Lukáš Bolek z Fakulty zdravotnických studií ZČU. „Došlo i k řadě předem neplánovaných kontaktů a spoluprací, a to s klíčovými složkami integrovaných záchranných systémů – policie a hasičů,“ dodal Bolek. Takové zkušenosti hodlá nyní předávat svým studentům.

Odstraňování bariér

Upevněná spolupráce českých a německých záchranářů je o to důležitější právě na hranicích. „Dnes je nemyšlitelné, že při vzniku neštěstí poblíž hranic bude zasahovat složka jen toho státu, na jehož území se nehoda stane. Pokud bychom se nepoznávali, nepořádali takováto společná cvičení, případný ostrý zásah by bylo jedno velké překvapení,“ uvedl Jiří Růžička,

odborný garant projektu za Zdravotnickou záchrannou službu Plzeňského kraje.

Podle něj je pro připravenost složek záchranné služby zásadní pořádání společných cvičení a vzdělávání nebo sdílení operativních postupů, což bylo i náplní projektu. Díky tomu zjistil, že kapacity německé a české strany jsou vyrovnané.

„Německá strana je velmi silný spolupracovník. Viděli jsme, že jejich kapacita zvládnutí katastrofy je násobně vyšší než naše. Určitě pokud budeme hodnotit poskytování pomoci na místě. Jejich rezervy naopak vidím v zapojení zdravotnických zařízení. Za celou dobu naší spolupráce se jejich zdravotnické zařízení nikdy přímo neúčastnilo cvičení. To by se v Česku stát nemohlo,“ popsal získané zkušenosti Růžička.

Lukáš Bolek považuje za nejdůležitější část projektu rozbor zákonů, jež přeshraniční pomoc řeší. „Účelem bylo zjistit, zda je stávající legislativa dostatečně vyhovující tomu, aby v případě potřeby mohla záchranná služba jedné strany bez legislativních problémů a zbytečných komplikací zasáhnout na území druhé strany a naopak,“ vysvětlil.

Kompetence či vybavení českých a německých zdravotníků se totiž značně liší. „Během projektu se ukázalo, že existující, byť vlastně zcela nové zákony a smlouvy přeshraniční spolupráci umožňují jen za výjimečných situací, například při katastrofě. Nejčastější případy záchranných zásahů, kdy by byla přeshraniční pomoc rychlejší než místní, však tyto předpisy neřeší,“ uvedl Bolek.

Klíčová role univerzity

Fakulta coby autor celého projektu pořádala mezinárodní odborné semináře, konference a školení k přednemocniční a nemocniční neodkladné péči nebo výměnné stáže.

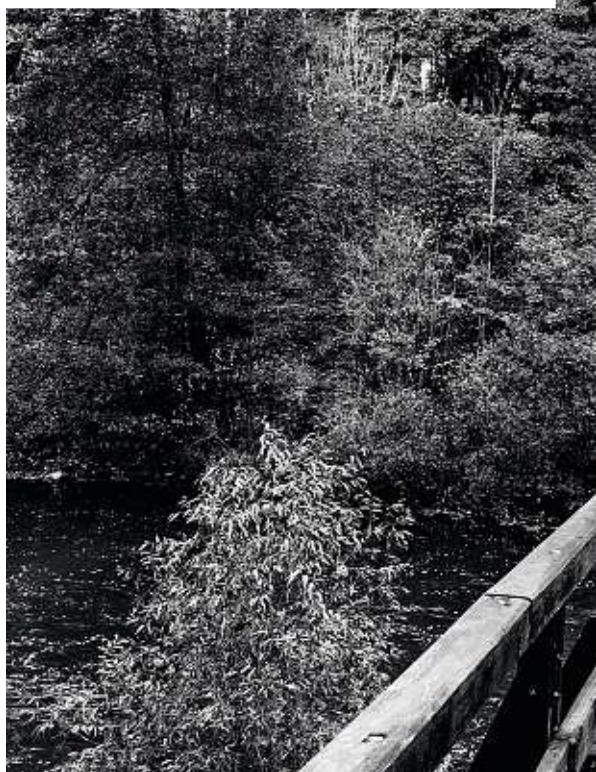
„Reakce studentů na tyto stáže byly velmi pozitivní,“ vyzdvihl přínos akce Bolek. Stejného mínění je i Stanislava Reichertová, vedoucí katedry záchranářství, diagnostických oborů a veřejného zdravotnictví, podle níž je jedním z ukazatelů úspěšnosti stáží nástup jednoho z absolventů studijního oboru zdravotnický záchranář do pracovního poměru právě u Bavorského červeného kříže v Německu.

text: Tomáš Wehle

foto: iStock

Centrem Varů bez obav z aut

Díky dokončení chybějícího úseku mezi Doubským a Dvorským mostem v Karlových Varech teď páteřní cyklostezka Ohře propojuje Karlovarský kraj s Bavorskem a Ústeckým krajem.

Cyklostezka Ohře neboli národní cyklotrasa číslo 6 vznikala postupně od roku 2000. Od Slapan na hranicích s Bavorskem, kde se napojuje na Valdštejnovu trasu z Waldsassenu, provází cyklisty celým Karlovarským krajem až do Kadaně na Ústecku. Jedna z nejkrásnějších říčních cyklotras v Česku využívala v Karlových Varech některé místní komunikace, jako třeba zklidněnou silnici do Svatošských skal. Některé úseky ale na území města chyběly, aby na sebe tyto dva konce nějak rozumně navázaly.

„Postupně jsme tak po roce 2010 vybudovali úseky Tuhnický most – Dvorský most (místně nazývaný Kaufland-Interspar) a Svatošské skály – Doubský most. Poslední úsek Doubský most – Dvorský most určitou dobu komplikovalo nutné získání pozemků na trase, kdy se vlastníci zdráhali pozemky městu pro cyklostezku odprodat,“ vzpomíná Jan Kopál, tiskový mluvčí Magistrátu města Karlovy Vary.

Jednání nakonec dopadla dobře, a tak v květnu 2018 mohly Karlovy Vary úsek cyklostezky mezi Doubským a Dvorským mostem otevřít. Měří necelé dva kilometry a na jeho realizaci město využilo dotace z Evropské unie a státního rozpočtu.

Z celkové částky na výstavbu bezmála 13 milionů korun přispěla unie více než 11 milionů. Zhotovitelem cyklostezky byla plzeňská společnost Silnice Topolany a výstavba probíhala od listopadu roku 2017 do května 2018.

Na Svatošské skály s dětmi

Díky dokončení chybějícího úseku teď páteřní cyklostezka propojuje Karlovarský kraj s Bavorskem a Ústeckým krajem.

„Cyklisté dnes mohou projet přímo centrem Karlových Varů, aniž by se kdekoli protínali s běžným silničním provozem,“ připomíná jeden z přínosů nového úseku Jan Kopál. Cyklisté tak už nemusí jezdit po frekventované Zá-

Stát všechno nechává na obcích, a přitom o páteřní dálkové stezky by se měl podle mě postarat on.

v Nebanicích mohou zájemci jezdit na koních, u Sokolova si prohlédnout nové jezero Medard, jež vzniklo zaplavením zbytkové jámy lomů. V Královském Poříčí láká zejména děti statek Bernard, ve Starém Sedle nahlédnete do dědičné štoly a ve Svatošských skalách se pokocháte impozantními skalními masivy. Zatímco v Karlovarském kraji trasa vede většinou po samostatné cyklostezce, na Ústecku jsou hotové především úseky kolem Kadaně, Žatce a Loun.

Chybějící národní koncepce

Pro Karlovy Vary nejde zdaleka o ojedinělý projekt tohoto druhu. Už v letošním roce radnice realizuje městské úseky cyklostezek A5 a A6, což je vlastně paralelní propojení Meandru Ohře s Chebským mostem, ale po pravém břehu Ohře (páteřní cyklostezka vede po levém). „Tyto úseky nejsou možná tak zajímavé turisticky, ale tvoří pravobřežní alternativu pro cyklisty, aby se nemuseli prodírat silničním provozem. Vedou v místech, kde by měla vzniknout v budoucnosti městská náplavka,“ říká Jan Kopál.

V současné době pokračuje Karlovarský kraj ve výstavbě páteřní cyklostezky podél Ohře. „Na podzim minulého roku začalo budování nového, 4,8 kilometru dlouhého úseku ve směru od Všebořovic, které jsou částí Dalovic, do obce Šemnice. Bude mít kombinovaný povrch, trasa dvakrát překonává potok a charakterem bude podobná, jako je část z Chebu do Karlových Varů,“ přibližuje další „cykloprojekt“ v kraji Tomáš Picka z oddělení strategického plánování a regionálního rozvoje Karlovarského kraje.

Miroslav Landa, sám cyklista, který má svoji práci jako koníčka, by se někdy rád projel po cyklostezce až do Litoměřic. Neví ovšem, zda se toho dožije. Mrzí ho, že neexistuje žádná národní koncepce výstavby komunikací pro bezpečnou bezmotorovou dopravu.

„Stát všechno nechává na obcích, a přitom o páteřní dálkové stezky by se měl podle mě postarat on. Vedou po nich evropské trasy EuroVelo, ovšem většina komunikací zdaleka neodpovídá kvalitě evropských cyklotras. Tady jsme hodně zaspali a je to škoda,“ myslí si Miroslav Landa.

vodní ulici a mohou bezpečně projet celé město po levém břehu řeky z Doubí až do Dalovic. Výlet na kole na Svatošské skály, do Lokte nebo klidně až do Chebu je tak dostupný i pro rodiny s dětmi, které se nemusí obávat střetu s autem. Ačkoliv mluvčí Kopál věří, že cyklostezku využije dost lidí i pro dojíždění do práce, hlavní kouzlo má podle něj pro výletníky.

„Jednoznačně přispívá rovněž ke zvýšení turistiky, a to nejen českých, ale i zahraničních cykloturistů. Několikrát v roce se ozývají cyklisté a ptají se na kvalitu stezky a jestli mohou i s dětmi. Sám jsem celou stezku projel už několikrát s vnoučaty a musím ocenit její bezpečnost od Chebu až do Varů. Jedinou výjimkou je přejezd mostu v Citicích, tam si musím děti ohlídat,“ doplňuje předseda značení cyklotras KČT Karlovarského kraje Miroslav Landa.

Na trase zhruba 222 kilometrů dlouhé cyklostezky Ohře lze navštívit zámky v Mostově, Sokolově a středověký hrad v Lokti, na farmě

Žulové skalní město Svatošské skály vytvořila řeka Ohře, která v oblasti mezi Loktem a Doubím prorvala karlovarský žulový masiv hlubokým kaňonem. Na levém břehu vytvořila řeka vysoké žulové stěny, které vlivem větru, deště a mrazu rozpukaly v mohutné skalní pilíře a jehlany. V romantismu inspiroval přírodní výtvar Johann Wolfgang Goetha či Sigmunda Freuda.

**Z dotací
budejte tůně
a sází stromy**

Ekologický zemědělec Petr Marada z jihomoravských Šardic mění krajinu kolem sebe. S finanční pomocí z evropských fondů vytvořil mokřady, tůň i aleje stromů. Dnes je tzv. Moravské Toskánsko rájem fotografů.

Když před 15 lety začal Petr Marada kupovat půdu a později na ní zakládat mokřady a tůň a vytvářet biokoridory, nemluvalo se tolik o adaptaci na klimatickou změnu nebo o suchu. Větším tématem tehdy byla ochrana půdy před erozí a podpora biodiverzity.

„Je úžasné, že se nám podařilo vybudovat, udržovat a následně spravovat opatření, která jsou skutečně funkční. Jsme schopni prokázat, že se zvýšila biodiverzita, že se nám podařilo zadržet vodu v přírodě a krajině, obnovit krajinnou strukturu a ochránit půdu před erozí,“ říká ekologický zemědělec.

Maradova ekofarma slouží jako inspirace nejen místním nebo okolním hospodářům. „Hostili jsme už i několik zahraničních účastníků, kteří požádali o exkurzi díky referencím od různých vládních i nevládních institucí,“ pochvaluje si. Získal zároveň i status tzv. demonstrační farmy, díky čemuž dostává z ministerstva zemědělství prostředky na to, aby mohl prezentovat dobrou praxi zemědělského hospodaření.

Co vás vedlo k tomu, že jste požádal o dotaci z evropských fondů na úpravu jihomoravské krajiny?

Vyrůstal jsem v obci Šardice na jižní Moravě a díky znalosti okolí jsem věděl, co tuto oblast trápí. Když jsem začínal, bylo to sucho, přívalové srážky, eroze půdy a klesající biodiverzita. Šardice měly několik vhodných lokalit na zadržení vody v krajině, ale žádnou takovou nádrž neměly vybudovanou. Z hlediska biodiverzity zde bylo zajímavé například druhové složení polních ptáků, ti ale v tomto katastru ubývali. Takže když jsem získal vzdělání, praxi a informace o možnostech, které se dají v krajině v rámci ochrany životního prostředí dělat, rozhodl jsem se konat. S projekty jsem začal už v letech 2005 a 2006, kdy jsem pořizoval první půdu, na níž bych mohl cosi realizovat. V programovém období 2007–2013 jsem pak položil základ svých projektů, budoval jsem

mokřady a tůň, vysazoval biokoridory. Pokračuji v tom i v současném období 2014–2020, každoročně podávám několik žádostí o dotace, ale více méně se jedná o doladování už vytvořeného.

O které projekty se jedná?

Šel jsem cestou budování mokřadů a tůní v místech, kde je potenciál zadržení vody největší. V rámci pozemkových úprav jsem si tedy pořizoval pozemky v lokalitách, kde vedly dráhy soustředěného odtoku vod v době přívalových srážek. V jiném projektu jsem soustředil své pozemky do údolní nivy, která byla někdy před druhou světovou válkou zmeliorována a bylo tam stále funkční odvodnění. Přestože tedy Šardice neměly žádnou vodní plochu ani vodní tok, měly lokality, které byly odvodněny a voda se z těch míst ztrácela neznámo kam. Mně se podařilo toto odvodnění přerušit a na zemědělsky obhospodávaných místech jsem založil mokřady a tůň. Dnes slouží velmi efektivně k akumulaci především podzemní vody. Ta významně ovlivňuje klima v době probíhajících změn, kdy se potýkáme s abnormálním suchem a problémy, které volají právě po zadržování vody v přírodě.

Z dotací jsem také například zatravňoval pozemky v okolí mokřadů, abych vytvořil plochu pro snížení kinetické energie vody směřující z okolních půdních bloků do místa zadržení. Aby to celé lépe fungovalo, okolí mokřadů a tůní jsem pak osazoval typickými druhy ovocných dřevin. Nestací na vhodném místě vyhloubit jakýsi prostor pro zadržení vody, ale je nutné v okolí vytvořit vhodnou infrastrukturu. Ta zajistí, že se mokřad po první přívalové srážce nezanese ornicí z okolí.

Bylo těžké jako jednotlivec získat dotace a absolvovat veškeré administrativní úkony?

Jak se to vezme. Je to uchopitelné, realizovatelné. Vždy jde o to, kolik má dotýčný žadatel kompetencí, jaké má vzdělání, výcvik, dovednosti a praxi. Já jsem měl štěstí, že jsem měl jisté kompetence, už když jsem začínal se svými projekty, a s každým dalším projektem jsem byl zkušenější. Zprvu jsem chtěl tyto aktivity reali-

Petr Marada

soukromý zemědělec a vysokoškolský pedagog

Zasloužil se o revitalizaci a obnovu krajiny na zemědělsky intenzivně obhospodařované půdě především v katastrálních územích Šardice, Nenkovice, Želetice a Hovorany na jižní Moravě. Za své hospodaření a související projekty získal z rukou ministra životního prostředí cenu Adaptační opatření roku 2015. Působí také jako odborný asistent v Ústavu zemědělské, potravinářské a environmentální techniky Agronomické fakulty Mendelovy univerzity v Brně.

Chci věřit, že fotografové Moravského Toskánska se nezaměřují pouze na světlo a barvy, ale právě i na krajinné prvky.

zovat prostřednictvím spolků a hospodařících zemědělců. Vyhodnotil jsem si ale, že subjekty, které jsem oslovil, nemají takový zájem, jaký bych očekával. Proto jsem se rozhodl pořídit si pozemky a na nich tvořit. To se nakonec ukázalo jako klíčové. Mé jednání bylo totiž takto daleko přímočařejší, jasnější, netrávil jsem tolik času na různých prezentacích a vyjednáváních a nemusel jsem být zatěžován kolektivními rozhodnutími. Musel jsem samozřejmě projevít jakousi míru statečnosti. Navíc díky tomu, že mé aktivity nebyly podmíněny schvalováním různých zastupitelstev a jiných orgánů, se mi podařilo v relativně krátké době realizovat širokou škálu poměrně zajímavých a funkčních opatření.

Jak přispívají dotace z EU k ochraně životního prostředí a rozvoji krajiny? Jsou pro českou krajinu spíše plusem, nebo minusem?

Samozřejmě existují projekty, které jsou smysluplné, ale i takové, jež nejsou zcela potřebné nebo podařené. V každém katastrálním území máme nějaké problémy v oblasti ochrany životního prostředí. Štěstí mají území, kde se podaří provést dobrou analýzu, problémy pojmenovat a následně je pomocí dotací řešit. Pokud to vezmeme globálně, musím říct, že dotace jsou prospěšné. Je to vynikající finanční nástroj, který je bez ohledu na méně podařené projekty funkční, účinný, potřebný a který zcela jistě k ochraně životního prostředí nejen na jižní Moravě přispívá.

Evropské dotace jsou podle jejich kritiků příčinou špatného stavu české krajiny, pobírají je totiž i zemědělské velkofarmy, které nehospodaří v souladu s přírodou. Hovoří se proto o omezování dotací pro zemědělce, tzv. zastropování. Co si o tom myslíte?

Zastropování jako podmínka pro výplatu vybraných zemědělských dotací má jistě svůj význam. Je nutné si uvědomit, k čemu směřuje. Smyslem je zjednodušeně podpora zemědělců hospodařících na menších výměrách, kteří na venkově bydlí a mají to vůči subjektům „velkoplošným“ složitější a kteří se ve stávající konkurenci hůře prosazují. Z hlediska rozvoje venkova a podpory života na vesnici jsou ovšem výměrově menší zemědělci potřební. Nejen pro život na venkově a jeho rozvoj, ale také pro podporu biodiverzity a pro zajištění pestrosti a prostupnosti krajiny. Zemědělci hospodařící na menších výměrách jsou schopni za dotace, které by čerpali na úkor větších hospodářů, poskytnout daleko více funkcí a služeb, jež jsou v dnešní době na venkově potřebné. Byl bych velmi rád, kdyby se v naší společnosti podařilo zlepšit kredit slova dotace. Nevnímám dotace jako možný zdroj příjmů, ale dívám se na to, co je podpořeno dotacemi, jako na potřebnou činnost, žádanou a poptávanou službu. Jednoznačně musím říct, že je výborné, že máme možnost čerpat dotace, tedy dělat smysluplné věci. To, že se čas od času něco nepovede, ať už státu, který nezacílí úplně do černého, nebo realizátorům, je prostě lidské. Ovšem kvůli tomu bych nezatracoval dotace nebo realizátory projektu, ba naopak. Je to známka toho, že jsme lidé, a ne stroje.

K čemu konkrétně vám evropské peníze pomohly?

Dotace nám umožnily vybudovat opatření na ochranu životního prostředí a ta i po nějakou

dobu udržovat. V současné době nám umožňují zajistit jejich správu tak, abychom byli schopni monitorovat, co se na pozemcích děje, dosadit stromy a opatřit je odpovídající ochranou, ale také třeba prezentovat to, co se nám podařilo a co by bylo dobré dělat i v okolí. Díky evropským dotacím se nám do krajiny Moravského Toskánska – nebo Kyjovského Slovácka, jak se jí říkalo dávno předtím – podařilo dostat miliony korun. Revitalizační opatření slouží celému ekosystému, jsou to opatření veřejného zájmu.

Chcete do budoucna v čerpání dotací pokračovat?

V současné době uvažujeme o dosadbách, revitalizacích, ale také například o nákupu dalších pozemků sousedících s těmi našimi. Umožnilo by nám to vytvořit zajímavé biotopy, které by ještě více prospěly už založeným prvkům, ale i okolí. To je stále ještě obhospodařováno způsobem, který v takové míře nezohledňuje ekosystémové služby a funkce. V minulém roce jsme pořizovali pozorovatelný sloužící současně pro environmentální vzdělávání a chov včel. Uvažujeme také o chovu hospodářských zvířat. To je ale budoucnost, která se bude odvíjet od toho, zda najdeme prostory a zda budeme schopni naplnit podmínky rodinné farmy. Chtěl bych také vybudovat infrastrukturu pro zpracování produktů z mých výsadeb, takže uvažuji o pořízení odpovídajících provozů pro finalizaci technologií na zpracování ovoce.

Moravské Toskánsko láká fotografy a turisty nejen z Česka. Ocenilo okolí vaše snahy?

Odezvy byly různé, jak extrémně negativní, tak extrémně pozitivní. Setkal jsem se například se stížnostmi na mé aktivity, které se řešily na úrovni ministerstev. Takže jsem věděl o lidech, kteří si stěžují, ale i těch, kteří mé aktivity chválí. O existenci tzv. Moravského Toskánska, v jehož rámci realizuji své aktivity, jsem se dozvěděl až po několika letech. Protože jsem na fotografiích čas od času poznal nějaký krajinotvorný prvek, který spravuji, pokládal jsem si otázku, co ti fotografové v krajině fotí, co je přitahuje. Zajímalo by mě, jestli fotí výjimečnost krajiny ve velkých výměrách, nebo stíny či reliéf. Chci věřit, že se nezaměřují pouze na světlo a barvy, ale právě i na krajinné prvky. Chci věřit, že chtějí mimo jiné zvěčnit i to, co nemá pouze pocitový a vizuální význam, ale to, co skutečně v krajině funguje a pomáhá, aby se tam všem žilo skutečně dobře.

Co podle vás potřebuje česká krajina?

Česko potřebuje krajinu prostupnou, pestrou, atraktivní. Krajinu, která bude poskytovat daleko více ekosystémových služeb, které dnes člověk řeší prostřednictvím agrochemie a technických opatření na úkor jejich přirozených funkcí. Čili takovou krajinu, jež bude ekosystémově stabilní a funkční a bude vyžadovat daleko méně zásahů ze strany lidí. Pokud je krajina vhodně vybavená různými krajinotvornými prvky a zelenou infrastrukturou, je schopná se adaptovat na klimatickou změnu. Díky tomu pak můžeme zmírňovat například dopady sucha. Díky evropským dotacím jsme schopni naši krajinu takto vybavit, a jsme tedy daleko více připraveni na negativní důsledky klimatické změny.

Škola roste a chrlí inovace

Projekt na rozvoj přinesl hradecké univerzitě více než 130 milionů korun z evropských fondů. Jeho součástí jsou i dílčí výzkumy jako detektor pašovaných zvířat a lidí.

Je to projekt s velkými ambicemi: najít cestu k novým lékům na těžké neurodegenerativní nemoci, jako jsou například Alzheimerova nebo Parkinsonova choroba a s nimi související poruchy. Na tyto nemoci lidstvo marně hledá lék už desítky let. Pomoci by mohl projekt IT4Neuro, který teď řeší Univerzita Hradec Králové společně s Fakultní nemocnicí Hradec Králové a Univerzitou Pardubice a který zahrnuje celou řadu vědeckých disciplín. IT4Neuro je součástí konceptu rozvoje hradecké univerzity. Evropská unie poslala škole na rozvoj více než 130 milionů korun, které může univerzita čerpat až do roku 2022.

V projektu IT4Neuro pracují od loňského března desítky výzkumníků v oblastech medicínských aplikací, navrhování a testování nových látek pro preklinický vývoj inovativních léčiv. „Projekt máme rozdělený na tři základní části: zjednodušeně řečeno na chemickou, ekonomicko-sociální a část klinických aplikací. V rámci té první jde vlastně o návrh a přípravu látek, které by mohly v budoucnu sloužit k léčbě neurodegenerativních onemocnění,“ přibližuje vedoucí výzkumného týmu Miroslav Lísa z Přírodovědecké fakulty UHK. „Druhá část se týká simulace dopadů těchto onemocnění a následné léčby na společnost, a to zejména při zohlednění ekonomických ukazatelů, jako je třeba dopad na státní rozpočet,“ dodává docent Lísa.

„Cílem čtyřletého bádání není vymyslet lék na Alzheimerovu chorobu, tam se s největší pravděpodobností ještě dlouho nikdo nedostane. My se v této oblasti snažíme poznání posunout zase o kousek dál. Ideální výsledek je získat nebo alespoň navrhnout molekuly, jež mohou mít potenciál léčby do budoucna,“ vysvětluje Lísa. Díky projektu už vědci koupili hmotnostní spektrometr a superpočítače. Jde o investice v řádu desítek milionů korun. „Hmotnostní spektrometr pomůže s analýzou látek, jež budeme připravovat jako potenciální léčiva. Například potvrdí, zda je struktura připravované látky v pořádku či zda je požadované čistoty,“ říká Lísa.

Rozvine se i celoživotní vzdělávání

V evropském projektu na rozvoj hradecké univerzity ale zdaleka nejde jen o inovace v medi-

cíně. Univerzita je proslulá svým bohatým programem celoživotního vzdělávání, který chce teď posunout ještě dál. Celoživotní vzdělávání zahrnuje širokou škálu vzdělávacích aktivit, například programy pro veřejnost, pro zaměstnance, letní školy, popularizaci vědy a zejména velmi oblíbenou univerzitu třetího věku, kterou aktuálně navštěvuje téměř tisícovka účastníků. „Byť nejde o velký projekt – mluvíme o částce do pěti milionů korun –, disponuje zajímavým potenciálem pro Královéhradecký kraj. Jedním z jeho cílů, kromě profesionalizace nabídky a kvalitnější propagace celoživotního vzdělávání, je vytvořit na Univerzitě Hradec Králové čtyři nové vzdělávací programy,“ říká mluvčí univerzity Jakub Novák.

Hradecká filozofická fakulta chce například nově spustit program o zpřístupňování kulturního dědictví nebo o současném politickém, ekonomickém a kulturním vývoji v Africe, Asii a Latinské Americe. Na přírodovědecké fakultě zase plánují učit o toxikologii a analýze škodlivin.

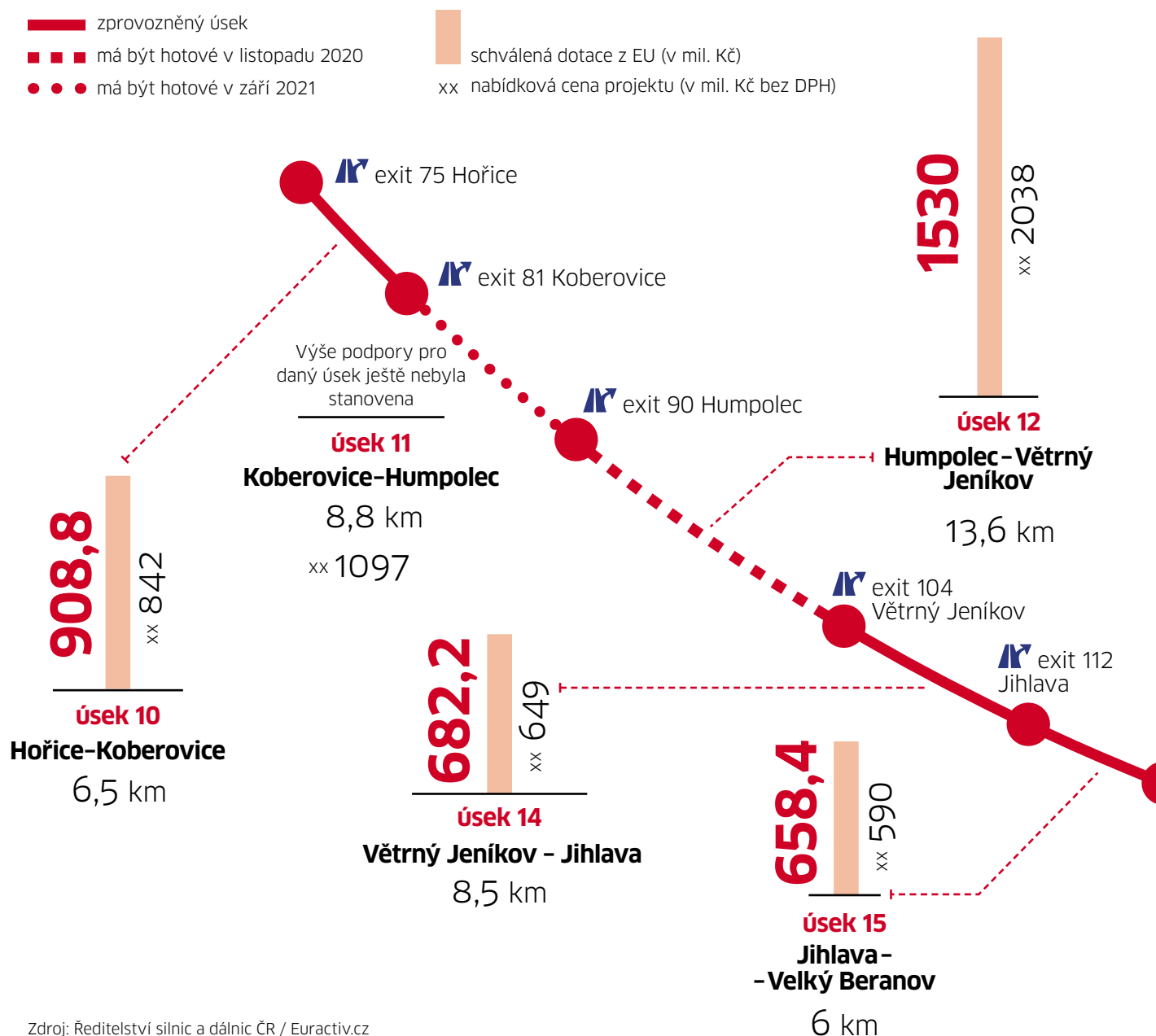
Dalším z pozoruhodných projektů, jež škola uskutečnila díky financování z EU, je Gama 1. Podařilo se jí vyvinout a ověřit zařízení, které dokáže detekovat živé organismy, například lidi nebo zvířata, v uzavřených prostorech, třeba v osobních a nákladních autech. Inovace se už chytla komerční firma a zařízení letos uvede na trh. Přístroj vypadá jako krabička ve tvaru knihy a funguje na principu rozpoznání srdečního tepu. Poslouží například na hraničních přechodech či na kontrolách vjezdu a výjezdu aut ze střežených míst, jako jsou věznice.

Kraj: Studenti se u nás usazují

Hejtman Královéhradeckého kraje Jiří Štěpán říká, že kraj vnímá univerzitu pozitivně. „Soustřeďuje vědu, výzkum a snaží se propojovat komerční sféru s akademickou. Míří k nám mladí lidé, kteří se zde často usazují natrvalo, pracují tu a zakládají rodiny,“ pochvaluje si Štěpán. Dodává, že rozvoj univerzity, mimo jiné i díky zmíněnému projektu, kladně ovlivňuje také rozvoj regionu. Univerzita podle hejtmána pomáhá kraji řešit ty nejcitelnější problémy, třeba analyzuje nedostatek sociálních pracovníků.

Modernizace D1 na

Peníze z rozpočtu EU proudí do všech 20 modernizovaných úseků dálnice D1 s délkou 161 kilometrů. Zbývá opravit ještě 71 kilometrů, což by se mělo stihnout do konce příštího roku.

Vysočině

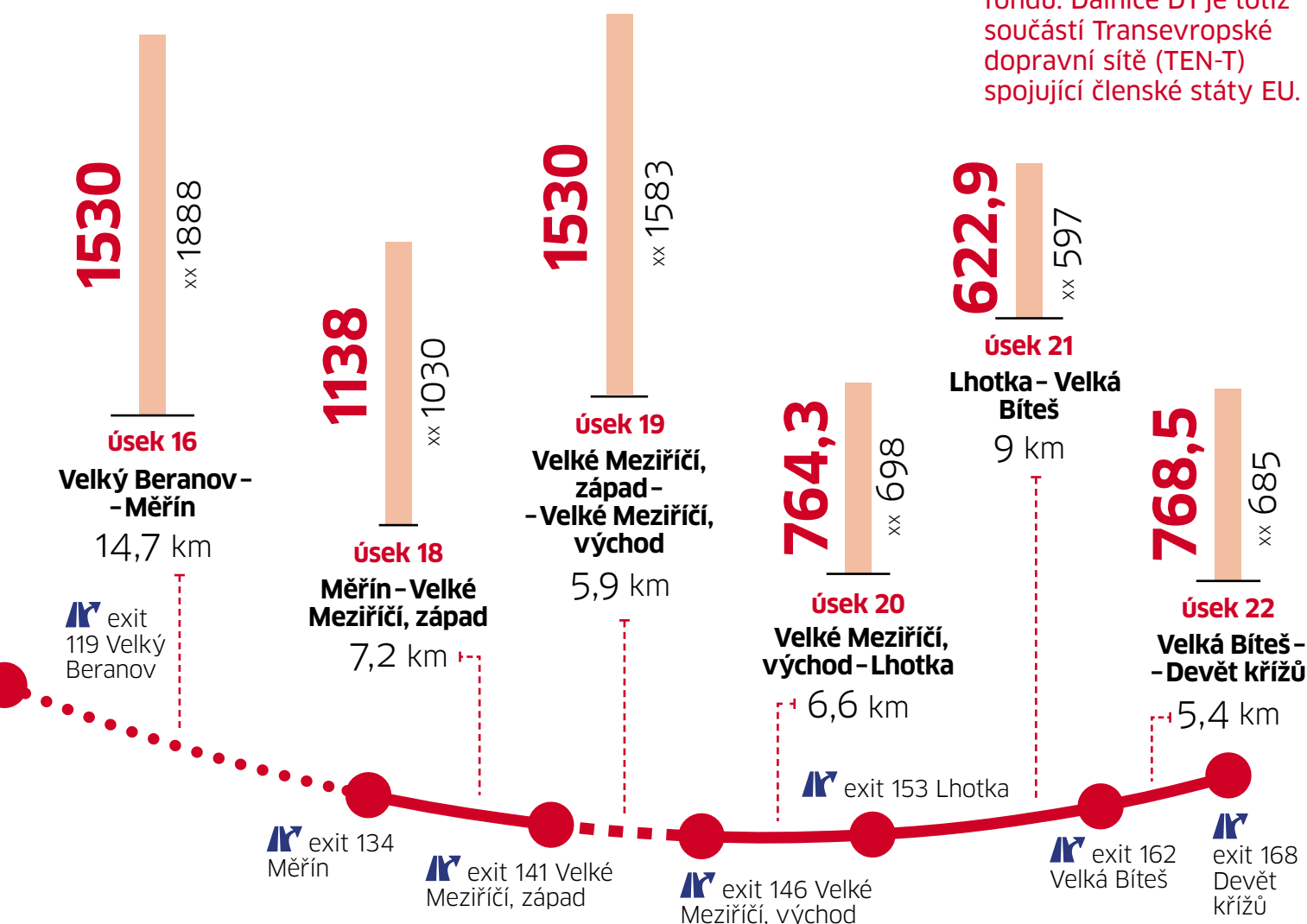
20
mld. Kč

je celková odhadovaná
výše nákladů na
modernizaci D1 podle
Ředitelství silnic
a dálnic ČR.

80
procent

z celkových
nákladů
je přibližně
hrazeno
z rozpočtu EU.

Bezpečnější, odolnější,
rychlejší, komfortnější
a méně hlučná. Taková by
měla být nejvytíženější
dálnice v Česku
po dokončení probíhající
modernizace. Tvrdí to
Ředitelství silnic a dálnic,
které na projekt čerpá
peníze z evropských
fondů. Dálnice D1 je totiž
součástí Transevropské
dopravní sítě (TEN-T)
spojující členské státy EU.

text: Tomáš Wehle

foto: iStock, René Volfík

Obnovený Velehrad

Projekt „Velehrad – centrum kulturního dialogu západní a východní Evropy“ za více než 300 milionů korun trval sedm let. Dnes je z poutního místa u Uherského Hradiště multifunkční kulturní centrum.

Když naši předkové ve 13. století zakládali velehradský klášter, doufali, že se jim podaří zřídít v tehdy drsném přírodním i společenském prostředí oázu klidu, krásy a prosperity, kde se bude duše snáze vzpínat k Bohu. A snad i dnešní návštěvníci vidí, že když současná generace investovala do obnovy tohoto místa mnoho úsilí, práce i peněz, stálo to za to.

„Vlastenci cítí, že se jim srdce dmou hrdostí, a přátelé z ciziny nešetří slovy velké úcty. A kdo má dar se napojit na génia místa – génia modlitby a usebrání –, pociťuje chuť žít. Žít a udržovat a rozvíjet naše nosné tradice. A takových impulzů v životě člověka není nikdy dost,“ říká inženýr Václav Dlapka, koordinátor evropských projektů římskokatolické farnosti Velehrad.

Projekt „Velehrad – centrum kulturního dialogu západní a východní Evropy“ za více než 300 milionů korun, z nichž zhruba 85 procent pokryly dotace EU, probíhal v letech 2007 až 2014. Jeho cílem byla obnova národní kulturní památky

Velehradu, která je připomínkou působení svatých Cyrila (Konstantina) a Metoděje, zakladatelů našeho písemnictví a národní kultury.

Dramatické 20. století

Srdcem poutního místa nedaleko Uherského Hradiště je impozantní bazilika Nanebevzetí Panny Marie a svatého Cyrila a Metoděje z počátku 13. století, která také byla hlavním předmětem kompletní obnovy. Hned vedle stojí budova rozsáhlého kláštera, kterou využívá Stojanovo gymnázium a jeho internát.

„V první fázi se v něm nejvyšší péče dostalo partiím přilehlým k bazilice a pak nejcennějším freskám. Na jeho celkové důsledné obnově se pracuje dosud,“ přibližuje inženýr Dlapka.

Proměnou na multifunkční poutní a kulturní centrum prošly i budovy bývalého klášterního statku, architektonicky dotvořeno bylo i rozlehlé nádvoří a zahrady. V tomto okolí vyniká zejména novotvar severního ambitu, který odstíní areál pro shromažďování a odpočinek

Historie pradávného srdce Velkomoravské říše se začala psát před více než 800 lety. Tehdy do údolí říčky Salašky přišlo prvních 12 cisterciáckých mnichů, aby nedaleko obce Veligrad (dnešní Staré Město) vybudovali svůj klášter.

poutníků od hlučné silnice a posloužil jako galerie barokních soch.

„Tento projekt byl sice nejrozsáhlejším, ale přece jen jedním z celé řady dalších programů obnovy poutního místa Velehrad, ve kterých v naší době vrcholí úsilí počínající ještě v období národního obrození, kdy se národy Evropy hlouběji zamýšlely, odkud a kam směřují,“ nabízí širší kontext Václav Dlapka.

„Dramatické a krvavé 20. století ve svých dějinných převratech bylo obdobím, kdy se Velehrad osvědčoval jako místo, kde lidé nacházeli naději, že ty hrozné doby budou mít svůj konec, a jeho symbolický význam se tehdy ještě umocnil,“ vzpomíná Dlapka na období, jež zároveň nepřálo soustavné péči o památky.

Podle něj se až vstupem Česka do Evropské unie otevřely nové možnosti, jak důkladně obnovit krásu a důstojnost starobylého centra. Římskokatolické farnosti Velehrad se podařilo získat finance z nejrůznějších zdrojů: z fondů příhraniční spolupráce, z tzv. norských fondů,

nadvakrát z fondů Integrovaného operačního programu a stejně tak Regionálního operačního programu.

Ne vše šlo hladce

Na obnově Velehradu se podílela celá řada stavebních firem a nejpřednějších restaurátorů, vše pod dohledem odborníků Národního památkového ústavu i pod autorským dozorem vybraných architektů. Ne vždy ovšem projekt probíhal hladce.

„Kdo byl někdy zapojen do podobných projektů, ví, že mají svoje nesnáze – například krátké lhůty pro realizaci. Z toho vyplývá, že třeba nemůžete čekat na pořádné vyschnutí nově budovaných nebo i starých konstrukcí, protože vás harmonogramy nutí do dalších fází stavby,“ popisuje jedny z potíží inženýr Dlapka.

Ani soutěžící firmy neměly podle něj příliš času na vypracování solidní nabídky. „Jejich rozpočtáři si nedokážou najít čas, aby si zjistili, kolik je budou stát materiály z různých evropských lomů pro četné kamenické a dlažební práce. V nabídce pak uvedou raději nižší cenu, aby získali zakázku, a pak jim vstávají vlasy na hlavě, když zjistí, kolik reálně stojí pořízení architektky a památkáři striktně požadovaných kamenických nebo speciálních stavebních prvků,“ dodává Dlapka.

Když významná stavba tak výrazně prokoukne, nevyhnutelně na sebe strhává pozornost. Ve Velehradu tomu není jinak. „Ano, návštěvnost se podstatně zvýšila a Velehrad se stal oblíbeným a vyhledávaným dějištěm mnoha událostí – od svateb přes četné koncerty, výstavy i literární události až po konání kongresů a samozřejmě nejrůznějších církevních akcí,“ říká Václav Dlapka. Obec kromě toho, že byl zveleben její střed, profitovala i tím, že díky přidruženému projektu Regionálního operačního programu zbudovala multifunkční turistické centrum.

„S úsměvem vidáme šok některých významných návštěvníků z toho, že přijeli do relativně malé obce, což zbourilo jejich představu, že dorazí do velkého a významného evropského města,“ přiznává Dlapka.

Projekt obnovy Velehradu má podle místních dopad i na „obyčejné“ lidi. „Místo, kde naši žáci vyrůstají a které je pro ně domovem, vnímáme také jako místo, kde působili svatí Cyril a Metoděj. Výuku týkající se našich kořenů, našeho písemnictví a národní kultury obohacujeme i hodinami přímo v poutním areálu,“ říká ředitelka Základní školy Velehrad Andrea Olbertová.

Podle spolumajitele Hotelu Mlýn Velehrad Jaroslava Martince je potěšitelné, že k rekonstrukci došlo, každopádně na návštěvnosti jejich hotelu se prý příliš neprojevila. „Větší vliv má každoroční národní pouť 5. července,“ tvrdí Martinec a pochvaluje si jinak dobrou návštěvnost i vztahy se starostou obce.

Když dojde na otázku, čím je Velehrad výjimečný, všichni oslovení se shodnou na tom, že zde člověk může vnímat tradice a kořeny naší kultury. „Každý, kdo chce načerpat pozitivní energii, nasát duchovní atmosféru nebo si jen odpočinout v malebném místě, by měl do našeho Velehradu určitě zavítat,“ zve návštěvníky do obce Andrea Olbertová.

Každý, kdo chce načerpat pozitivní energii či nasát duchovní atmosféru, by měl do Velehradu určitě zavítat.

Kyselina od Contipra už 30 let hojí rány a ničí vrásky

České Contipro dodává kyselinu hyaluronovou největším kosmetickým a farmaceutickým firmám světa. Její výrobu kombinuje i s nanotechnologiemi. Firma vytvořila třeba přístroj, který dokáže z nanovláken kyseliny a dalších látek vytvořit 3D objekty využívané v medicíně.

Ze zhruba 300 zaměstnanců Contipra jich asi polovina pracuje ve výzkumu a vývoji. Firma se zabývá i základním výzkumem, což je u komerčních podniků výjimečné.

Kyselina hyaluronová je známá jako kosmetický svatý grál. Látka, která redukuje vrásky a vyhlazuje pleť, má ale široké použití i ve farmacii. Pomáhá hojit rány nebo snadněji zavést do těla implantáty. V Česku ji vyrábí společnost Contipro, patřící mezi tři největší producenty této látky na světě. K letošním, 30. narozeninám si firma nadělí novou halu a obchodní pobočku ve Spojených státech. Nově také plánuje uvést na trh například produkt, který dokáže zacelit poškozené chrupavky, nebo náplasti s nanovláknky kyseliny hyaluronové, jež urychlují hojení ran.

„S mými tehdejšími společníky jsme začínali od nuly a bez peněz. Dnes patříme ve světě nejen mezi uznávané výrobce kyseliny hyaluronové, ale i mezi globální producenty nanomateriálů pro medicínské účely. Ušli jsme obrovský kus cesty,“ hodnotí majitel a ředitel firmy Vladimír Velebný, pohodlně usazený v jedné ze zasedáček Contipra v Dolní Dobrouči. Za okny areálu v podhůří Orlických hor sněží a vločky připomíná i kyselina hyaluronová, kterou firma prodává kosmetickým a farmaceutickým společnostem ve formě bílého prášku. Může mít ale i podobu nanovláken, hydrogelu nebo třeba vaty.

Kohoutí hřebínky nahradily bakterie

V minulosti se k její výrobě používaly pupeční šňůry či hřebínky kohoutů. Contipro se ale rozhodlo jít jinou cestou. „Za minulého režimu se v Československu vyráběla kyselina hyaluronová na kohoutí farmě poblíž slovenského Holíče. Nevykastrování kohouti mají velké hřebínky, které drží tvar díky této látce. Na rozdíl od brojlerů ale nejsou k jídlu, takže se nechávali zkrmovat norkům. Byla k tomu potřeba obrovská plocha, a navíc se tam šířil smrad. Věděl jsem proto, že takhle to dělat nechci,“ líčí Velebný.

Výzkumu kyseliny hyaluronové a dalších pojivových tkání, jako je kolagen či elastin, se věnoval už před revolucí na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Hradci Králové. A jako vystudovaný biochemik se při rozjezdu Contipra rozhodl k výrobě této kyseliny použít bakterie druhu *Streptococcus zooepidemicus*, jež jsou touto látkou přirozeně obalené. Jde o bakterie, které způsobují rýmu u koní. V Dolní Dobrouči je ale už před 30 lety zbavili patogenů, aby nebyly nebezpečné pro zvířata ani lidi.

„Podařilo se nám tyto bakterie ochočit natolik, že velkou část práce dělají za nás samy. Výrobní linku máme tak zautomatizovanou, že ji během každé směny ovládají jen dva lidé,“ popisuje Ondřej Jireš, šéf komunikace a marketingu Contipra, zatímco nás provází areálem firmy.

Nahlížíme do laboratoří, kde vědci například testují, jak přirozenými procesy zvýšit efektivitu bakterií. V celém areálu zabírají laboratorní plochy 4000 metrů čtverečních. Do výzkumu firma investuje většinu svých zisků a důraz na tuto oblast je znát i na poměru zaměstnan-

Podařilo se nám ochočit bakterie natolik, že velkou část práce dělají za nás samy. Výrobní linku máme tak zautomatizovanou, že ji během jedné směny ovládají jen dva lidé.

ců. Z celkem 300 lidí jich ve výzkumu a vývoji pracuje kolem 140, zatímco ve výrobě jen asi 50. Contipro se zabývá i základním výzkumem, což je obvykle doména akademiků a komerční podniky se do této oblasti příliš nepouštějí. „Zkoumáme, jak obecně fungují procesy v lidském těle a jak buňky reagují na různé látky. Tím, že k tomu nemusíme využívat externí pracoviště, jsme mnohem flexibilnější. Umožňuje nám to snáze najít neprobádané cesty,“ vysvětluje Jireš.

Uvádění novinek na trh se komplikuje

Každý rok se firma snaží přijít alespoň se třemi novými výrobky. V současnosti má například ve fázi klinického testování gel, který dokáže opravit poškozenou chrupavku.

„Artrioskopicky se vpraví ke chrupavce, kde vytvoří pevnou strukturu a zacelí místo poškození. Je vytvořený z kyseliny hyaluronové, která je přirozenou součástí kloubů, a tak se jí tělo nebrání. Na trhu už jsou injekce s touto kyselinou, která umí zlepšit stav chrupavky, ale opravit ji nedokáže. Proto věřím, že tento produkt bude přelomový,“ říká majitel firmy Vladimír Velebný.

Další z inovací, které se firma chystá uvést na trh, jsou náplasti a obvazy s nanovláknem z kyseliny hyaluronové. Ta umožňují takzvané vlhké hoje-

ní. Zadržují v ráně vodu a díky tomu buňky regenerují rychleji. Mezi připravované novinky patří i přípravek proti bolestem zad. Změkčuje ztuhlé fascie, což jsou blány obalující svaly, a umožňuje tak bezbolestný pohyb. Do svého portfolia chce firma přidat i peptidy, jež zlepšují charakter kůže a mají využití v kosmetickém průmyslu. „Kvůli chybějícím certifikačním pracovištím v Evropské unii se aleablokovalo schvalování zdravotnických prostředků. S uvedením těchto a dalších produktů na trh tak musíme počkat,“ uvádí Velebný.

Vedle látek určených pro lidi vyrábí firma i veterinární přípravky. Jejím hlavním produktem ale zůstává kyselina hyaluronová, generující 90 procent tržeb. Ty loni dosáhly asi 900 milionů korun a za posledních pět let vzrostly o 100 procent.

Ročně společnost vyrobí několik desítek tun zmíněné kyseliny. Látka určená pro kosmetické účely je přitom výrazně levnější než kyselina pro farmaceutické přípravky. Důvodem je, že ve farmacii jsou vyšší nároky na čistotu suroviny i množství potřebných razítek. Poptávka přitom neustále roste v obou segmentech, a tak firma průběžně rozšiřuje své kapacity. Letos dostaví novou halu, kde by měla být výroba i výzkum a vývoj.

Laboratoře v areálu Contipra zabírají 4000 metrů čtverečních.

Vědci v nich například testují, jak přirozenými procesy zvýšit efektivitu bakterií, které slouží pro výrobu kyseliny hyaluronové. Ta se prodává většinou v podobě bílého prášku.

Ve světě firma uspěla byznysově i vědecky

Většina produkce putuje z Dolní Dobruče do zahraničí. Kyselinu hyaluronovou společnost vyváží asi do 70 zemí světa. Ze začátku se přitom na výrobce z Česka západní firmy dívaly nedůvěřivě a dodávky odmítaly. Překonat tento ostych se podle Velebného podařilo Contipru díky třem základním pilířům.

„Prvním je špičková kvalita, která musí být srovnatelná se Západem, ne-li lepší. Dále jsme převzali část nákladů zákazníka na sebe. Děláme pro ně třeba výzkum a vývoj, který ale využijeme i my. A za třetí přicházíme na trh s novinkami, které nevznikly na základě poptávky, ale když je zákazník uvidí, tak si uvědomí, že přesně tohle potřeboval,“ vyjmenovává majitel firmy.

Ta má obchodní pobočky ve Francii, Německu a Rusku a letos otevře jednu i v USA. „Jediný světadíl, kde nepůsobíme, je Antarktida. Tučňáci se našimi produkty mazat nechťejí a s tím nic nenaděláme. Ale jsou oblasti, kde bychom rádi prodávali víc. Proto zvažujeme třeba otevření pobočky v Jižní Americe,“ říká Velebný.

Výrobu ale do zahraničí firma přesouvat nechce mimo jiné i kvůli tomu, že se obává prozrazení svého know-how. Ze stejného důvodu některé nápady radši ani nepatentuje, aby je po zveřejnění někdo nezkopíroval. To ale neznamená, že má Contipro málo patentů, získalo jich přes 100. Spolu s dalšími firmami a akademickými pracovišti se účastní i různých evropských výzkumných projektů, které hraří Evropská unie. V současnosti se podílí na řešení asi sedmi z nich. Jeden se zaměřuje například na opravu poškozených periferních nervů. „Velice špatně srůstají a většinou nesrostou vůbec. V rámci evropského projektu se nám podařilo vyvinout implantát tvořený nanovlákný kyseliny hyaluronové, díky němuž se výběžky nervových buněk dokážou znovu najít a spojit,“ popisuje Jireš.

Aby mohlo Contipro 3D objekt z nanovláken vyrobit, muselo vytvořit přístroj, který by to dokázal. A ten nyní prodává i dalším společnostem. V jiném evropském projektu zase firma vyvíjíla sítky na kardiostimulátory z kyseliny hyaluronové, díky nimž tělo lépe přijme cizí předmět.

„Je zajímavé, že celounijní programy jsou z hlediska administrativy výrazně jednodušší než evropské dotační programy spravované na národní úrovni. Občas mi proto přijde, že v Česku si to sami zbytečně komplikujeme,“ říká Velebný. Z evropských dotací přidělovaných přes Česko podle něj firmě nejvíc pomáhají programy typu

Potenciál a Inovace, jež jí umožňují dál rozšiřovat výzkumnou a výrobní kapacitu, stavět nové haly nebo nakupovat přístroje. Naopak programy určené na konkrétní výzkumné a vývojové projekty podle něj doprovází zbytečná omezení. „Ročně investujeme do výzkumu kolem 100 milionů korun. A v jednom roce, kdy jsme řešili paralelně tři evropské projekty, představovaly unijní peníze asi sedm procent našich nákladů na výzkum. Jde tedy o milionové částky, které naše bádání posouvají vpřed,“ líčí majitel firmy. Z dotací získala firma za poslední čtyři roky celkem 103 milionů korun.

Produktový inkubátor láká cizince

Nesouhlasí přitom s názorem, že by soukromé firmy neměly dostávat dotace. „Moje zkušenost je taková, že firmy, které si na svůj byznys musí vydělat, mnohem víc řeší, jestli pro ně dotace má smysl a jestli projekt mohou zlevnit. A to se ve vědeckých institucích obvykle neděje. Ty žádají o dotace jen proto, že přinášejí peníze. Kvůli tomu ale řeší často zbytečně moc projektů naráz a každý trvá strašně dlouho,“ uvádí Velebný.

Mrzí ho také, že české univerzity a firmy zatím neprojevily zájem o produktový inkubátor, který Contipro zřídilo. Zájemcům v něm poskytuje laboratorní prostory pro vývoj produktu či pomoc s jeho uvedením na trh. Zatím ale inkubátor využívají jen zahraniční společnosti a univerzity.

Radost má naopak ze studentů, kteří se firmě hlásí do vzdělávacích programů. Oblíbený je například program Fybich, kterým prošlo kolem 500 středoškoláků. Stážisté se v rámci něj mohou účastnit vědeckého výzkumu. Často na základě toho vypracovávají odborné práce, s nimiž jich už řada uspěla na světových soutěžích v USA, Číně či Rusku. Na výzkumu v Contipru se podílejí i desítky vysokoškoláků, kteří tady zpracovávají své bakalářské, diplomové či disertační práce. „Studenti díky tomu získají zajímavou praxi a někteří tady zůstávají i po škole. Pro nás je to skvělý způsob, jak přilákat mladé uchazeče,“ uvádí Ondřej Jireš.

Loni také firma uskutečnila první ročník Ceny Contipro, kterou odměňuje diplomové práce v oblasti přírodních věd. A firma má i vlastní mateřskou a základní školu pro veřejnost.

Velebný věří, že i v budoucnu jeho byznys poroste. „Kyselina hyaluronová má stále ještě obrovský nevyužitý potenciál. V budoucnu najde uplatnění v chirurgii, onkologii, gynekologii nebo urologii. Ve spolupráci s lékaři se proto chceme soustředit hlavně na hledání dalších možností využití.“

900

milionů korun
byly loňské
tržby společnosti
Contipro.
Za posledních pět
let vzrostly zhruba
o 100 procent.

70

Počet zemí,
do kterých
Contipro
vyváží kyselinu
hyaluronovou.
Obchodní
pobočky má
ve Francii,
Německu, Rusku
a nově plánuje
otevřít pobočku
v USA.

Kyselina hyaluronová má stále
ještě obrovský nevyužitý potenciál.
V budoucnu najde uplatnění třeba
v chirurgii, onkologii či gynekologii.

Zlepšit učení vyloučených

Děti v sociálně vyloučených lokalitách dosahují nižších vzdělávacích výsledků. Projekt ústecké univerzity se to pokusil změnit.

Podle údajů Eurostatu z roku 2018 je příjmovou chudobou nebo sociálním vyloučením v Evropské unii ohroženo 21,7 procenta populace. Takové ohrožení se týká téměř jedné čtvrtiny evropských domácností vychovávajících dítě. V Česku je takových domácností nejméně z celé unie, a to 11,4 procenta. Ministerstvo pro místní rozvoj ale upozorňuje, že výsledek statistik není důvodem k přehnanému optimismu. Pracují totiž se střední hodnotou příjmu, který je ale v tuzemsku nižší než evropský průměr. „Domácnost ohrožená chudobou u nás je tak reálně mnohem chudší než ta v Německu či Švédsku,“ uvedlo ministerstvo. Množství Čechů navíc čelí exekucím, podle projektu Mapa exekucí se v roce 2018 jednalo o více než 800 tisíc obyvatel. Zvyšuje se i počet obyvatel žijících v sociálně vyloučených lokalitách, což jde mnohdy ruku v ruce právě s chudobou.

Chudoba ohrožuje vzdělávání dětí

Podle analýzy ministerstva pro místní rozvoj jsou domácnosti v sociálně vyloučených lokalitách obecně hůře vybaveny pro přípravu dětí na školu. Děti nemají v porovnání se svými vrstevníky dostatečnou slovní zásobu, jejich čtenářská a matematická gramotnost je nižší a mimo jiné kvůli opakovaným neúspěchům ztrácí motivaci ke vzdělávání, což často vede k jejich pasivitě a vysokému počtu absencí. Negativní trend se pokusil změnit projekt na podporu vzdělávání žáků druhého stupně základních škol ze socioekonomicky znevýhodněného a kulturně odlišného prostředí. Pod záštitou Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem (UEJP) se ho zúčastnilo osm základních škol. Cílem bylo rozvinout čtenářskou gramotnost žáků, kritické uvažování, prolomit pasivní přístup k výuce a nastartovat jejich motivaci. Podle národní zprávy České školní inspekce k mezinárodnímu šetření PISA 2018 je nejvíce žáků, kteří nedosáhli základní úrovně čtenářské gramotnosti, právě v Ústeckém (36 %) a Moravskoslezském kraji (32 %).

„Ukazuje se, že tzv. konstruktivisticky pojatá výuka, kdy jsou děti aktivními tvůrci poznání, má pozitivní vliv na posílení jejich motivace,“ uvádí řešitel projektu Jaroslav Říčan z katedry pedagogiky a aplikovaných disciplín UEJP. Takové

metody mají podle něj kladný dopad na prospěchově slabší žáky, a ačkoliv to není pravidlem, mnozí z nich pocházejí právě ze znevýhodněného prostředí.

Součástí projektu byla výuka i volnočasové aktivity. „Děti si samy vyhledávaly informace, ptaly se spolužáků a organizovaly kroužky,“ vysvětluje Říčan. Stěžejní část ale představovala samotná výuka. Ta probíhala v běžných třídách v rámci dějepisu. Děti v těchto hodinách plnily specifické aktivity a výuka se výrazně proměnila. „Každý žák měl pracovní list s aktivitami, důraz byl kladen na autonomii žáků, kteří vypracovávali úkoly samostatně a pak si je například navzájem porovnávali,“ popisuje Jaroslav Říčan.

Na základě porovnání testů z doby před realizací projektu a po něm se prokázalo, že děti se ve svém přístupu a schopnostech zlepšily. Aby byly výsledky dlouhodobé, je nutné, aby se prodloužila doba trvání takové výuky, a ze statistického hlediska je třeba větší skupiny žáků. Proto chce Říčan projekt realizovat i v budoucnu, ten by se však soustředil už pouze na výukovou část a probíhal by na více školách v celém Česku, nejen v postižených regionech.

Počet obyvatel Česka žijících v sociálně vyloučených lokalitách se zvyšuje. Dlouhodobě se s těmito problémy potýká Moravskoslezský, Karlovarský nebo Ústecký kraj.

Obchod s chudobou

V Olomouckém kraji se potýkají s nedostatkem bytů či předlužeností obyvatel. Řada evropských projektů zajišťuje například chod azylových domů.

Ač Olomoucký kraj nemá jako jiné oblasti v Česku extrémní případy sociálně vyloučených lokalit, i zde musí čelit velkým výzvám v sociální oblasti. Za strukturálně postižené regiony lze považovat Jeseník, Šumperk a jejich okolí. Problémy sociálního charakteru podle hejtmána kraje Ladislava Okleštky (ANO) jsou mimo jiné v nedostatku obecních či cenově dostupných nájemních bytů, které dopadají zejména na nízkopříjmové rodiny, osamělé rodiče s dětmi, ale i seniory.

„Zdá se, že specifickým problémem v posledních letech je obchod s chudobou, kdy jsou realitními kanceláři vykupovány nemovitosti v obcích a pronajímány početnějším rodinám s dětmi, které jsou závislé na nepojistných sociálních dávkách,“ přiblížil současný stav hejtmán. I když se situace na trhu práce téměř ve všech okresech kraje zlepšuje, velkou potíží podle jeho slov zůstává také předluženost obyvatel.

V očích Miroslava Adámka, ředitele neziskové organizace Pontis Šumperk, je nastavený systém sociálních služeb v kraji dostatečný a dokáže na přicházející problémy včas reagovat; jednotlivé regiony se od sebe ale mohou lišit. V rámci sociálního vyloučení se podle něj kromě bydlení a nezaměstnanosti řeší například také pomoc lidem zneužívajícím návykové látky.

„Osoby, které se potýkají s těmito životními situacemi, se často dostávají do spirály problémů a mnohdy nejsou schopny si samy pomoci,“ poznamenal Adámk s tím, že v rámci tzv. sociálního začleňování by lidem měla být nabídnuta taková pomoc, aby dokázali přijmout určitou míru rizika a nestali se na systému pomoci závislí.

Evropské peníze na sociální služby

Právě sociální začleňování a zabránění sociálnímu vyloučení spadají do tzv. služeb sociální prevence, na něž v kraji čerpají peníze z evropských fondů. Do jednoho z ukončených projektů přitéklo z EU v rámci Operačního programu Zaměstnanost téměř 300 milionů korun. Jeho cílem bylo zajištění dostupnosti azylových domů, intervenčních center, samostatného bydlení, sociální rehabilitace nebo tzv. sociálně aktivizač-

ních služeb pro rodiny s dětmi, které jsou kvůli krizové sociální situaci v problémech.

Financování preventivních programů z evropských peněz podle Miroslava Adámka zvýšilo kvalitu sociálních služeb v kraji a nastartovalo zkvalitnění práce se znevýhodněnými lidmi. „Azylové, ale i jiné sociální služby získaly prostředky na vybudování vhodného a důstojného prostředí pro klienty, pro vybavení vhodnými a potřebnými pomůckami. Umožnily dlouhodobější plánování a směřování služeb, včetně zajištění potřebného vzdělání pro zaměstnance,“ zhodnotil ředitel. Zároveň dodal, že financování z evropské úrovně je ovšem dostupné pouze na přechodnou dobu a nakonec budou služby finančně podporovány z národních či samosprávných zdrojů.

Finance na provoz azylových domů

Řada projektů spolufinancovaných z evropských peněz se zaměřuje na zajištění dostupnosti azylových domů. „V Olomouckém kraji má být podpořeno pět projektů v oblasti azylových domů, dva z toho jsou krajské,“ poznamenal hejtmán Okleštek. Například u rekonstrukce technického zázemí azylového domu v Jeseníku je žadatelem o dotaci přímo město. Statutární město Olomouc bude zase realizovat projekt zvýšení kapacity domova pro ženy a matky s dětmi.

V rámci velkého krajského projektu má být do roku 2022 zajištěno financování a podpora 22 azylových domů, z Evropského sociálního fondu na to dorazí 205 milionů korun. Chod jednoho z těchto podpořených domů, konkrétně pro rodiny s dětmi, zajišťuje právě zmíněná organizace Pontis Šumperk. Ta se kromě provozu tzv. krizového bytu, azylových domů nebo sociálních bytů věnuje rovněž dalším aktivitám.

„Naše společnost poskytuje devět registrovaných sociálních služeb, a to napříč různými cílovými skupinami – od dětí přes mládež, rodiče v nouzi, osoby se zdravotním postižením, pečující osoby až po seniory,“ vyjmenoval ředitel Adámk. Ojedinělou službou je podle něj práce s tělesně postiženými lidmi v šumperském Centru Therasuit, především s dětmi po mozkové obrně.

text: Lukáš Hendrych, Euractiv.cz

foto: iStock

Na severu řeší nedostatek vody

Málo srážek, sucho či špatné zadržování vody v krajině. Frýdlantsko se vedle těchto problémů potýká i s rozšiřováním těžby na dole Turów. I to může mít na zásoby a kvalitu pitné vody pro místní obyvatele velký dopad.

Nedostatek kvalitní pitné vody se v posledních letech stává problémem prakticky ve všech regionech Česka. Nejinak je tomu v Libereckém kraji, konkrétně pak v oblasti Frýdlantského výběžku.

„Kvůli rozšíření těžby povrchového dolu Turów může dojít k výpadku zdrojů pitné vody v obcích, které jsou v těsné blízkosti ložiska,“ uvádí člen rady Libereckého kraje pro resort životního prostředí, zemědělství a rozvoje venkova Jiří Löffelmann. Odvolává se přitom mimo jiné na studii zabývající se dopady plánovaného rozšíření těžby na zásobování pitnou vodou ve Frýdlantském výběžku, která byla zpracována v roce 2015.

Liberecký kraj tyto změny vnímá a snaží se na ně reagovat. V současné době zde vzniká Akční plán pro adaptace na změnu klimatu v podmínkách Libereckého kraje. Žádný jiný kraj k podobnému kroku podle Löffelmanna za-

tím nepřistoupil. Koncepce a akční plány ovšem nestačí, klíčové jsou konkrétní kroky.

I z toho důvodu je mimořádně důležitý projekt rekonstrukce úpravní vody Bílý Potok, která je jedním ze dvou hlavních zdrojů pitné vody ve Frýdlantském výběžku. Tento projekt ukazuje jednu z cest, jak problémy obyvatel s nedostatkem kvalitní pitné vody v blízké době řešit, ale i to, že bez prostředků z unijních fondů bude v budoucnu velmi těžké podobným výzvám čelit.

Čtrnáct let realizace a 200 milionů korun

Samotná rekonstrukce úpravní vody vyšla na více než 215 milionů korun. Více než polovina z této částky přitom šla z prostředků EU. „Přes 120 milionů společnost získala z Operačního programu Životní prostředí a 30 milionů z Fondu ochrany vod Libereckého kraje. Zbýlá část byla financována dlouhodobým úvěrem od České spořitelny,“ upřesnil ředitel Frýdlantské vodárenské společnosti Petr Olyšar. Společnost zajiš-

Vždy se musím smát tomu, že je nejdůležitější, aby venku visel megabillboard s propagací, kdo na to přispěl a kolik.

tuje dodávku pitné vody a čištění odpadních vod pro obyvatele výběžku a je vlastněna 18 obcemi v této oblasti. Rekonstrukce za více než 200 milionů je pro ni historicky největší investicí.

Místní obyvatelé mívali s kvalitou pitné vody problémy zejména v období dešťů, kdy voda z kohoutků tekla výrazně zabarvená. Dalšími důvody byly stáří úpravní, ale také už zmíněné rozšiřování těžby na dole Turów či ztenčující se zásoby podzemních vod v důsledku klimatických změn. „Lidem velmi často tekla voda zabarvená od rašeliny, jež se vyplavovala při deštích z hor. Kromě toho navíc vzniklo extrémně více zásobní vody na chvíli, kdy úpravná nemůže jet,“ shrnuje přínosy projektu starosta města Hejnice Jaroslav Demčák.

Obyvatelé Frýdlantského výběžku však na vytouženou rekonstrukci úpravní čekali téměř 14 let. „Propojit zájmy společnosti a obcí akcionářů bylo velmi složité. Až hrozící nebezpečí ztráty vodních zdrojů na Frýdlantsku, s ohle-

Obyvatelům Hejnic často tekla z kohoutků voda zabarvená od rašeliny, jež se vyplavovala při deštích z hor. Tyto problémy vyřešila po dlouhých letech průtahů rekonstrukce úpravní vody Bílý Potok, která je jedním ze dvou hlavních zdrojů pitné vody ve Frýdlantském výběžku.

dem na důl Turów, akcionáře reálně a racionálně spojilo,“ upřesňuje starosta Frýdlantu a zároveň předseda představenstva Frýdlantské vodárenské společnosti Dan Ramzer.

Podle něj je problémem i administrativní náročnost financování z unijních fondů, pro kterou má ale pochopení. „Složitost a administrativní náročnost financování z unijních fondů vyvažuje míra podpory, kterou lze získat. Navíc je pochopitelné, že poskytovatelé finančních zdrojů chtějí mít jistotu, že projekt bude provozně i ekonomicky funkční,“ domnívá se.

Kritický je naopak starosta Demčák. „Administrativní složitost snad není ani potřeba komentovat. Vždy se musím smát tomu, že je nejdůležitější, aby venku visel megabillboard s propagací, kdo na to přispěl a kolik, a přesnými logy a fonty. Papírování k potřebné žádosti žadatele spíše odrazuje, než aby jim pomohlo,“ říká.

Bez unijní podpory to jde ztěžka

Vedle dvou úpravňů vody existují v oblasti Frýdlantského výběžku i další, menší zdroje, jako jsou vrty či vodojemy u zemního jímání, především v okrajových lokalitách regionu. V minulosti zásobovaly i větší část místních obyvatel, nyní se však potýkají s nedostatkem vody. O to důležitější roli nyní hrají úpravní vody, jako jsou právě Bílý Potok či Frýdlant.

Po rekonstrukci úpravní vody Bílý Potok má kvalitnější vodu více než 10 tisíc obyvatel Frýdlantska na území 10 obcí. Stavební práce probíhaly 18 měsíců, od července 2017 do prosince 2018, přičemž následoval roční zkušební provoz. Nyní už je úpravná v plném provozu.

Starosta Frýdlantu Dan Ramzer ale upozorňuje i na další plány, které mají za úkol řešit problémy s nedostatkem kvality i kvantitativní pitné vody. „Ve spolupráci s Frýdlantskou vodárenskou společností připravujeme propojení vodovodních systémů na Frýdlantsku v jeden funkční provozní celek. V současné době se to jeví jako zcela nezbytné,“ zdůrazňuje. Neméně důležité je podle něj řešit dlouhodobě a komplexně i problematiku zadržování vody v krajině.

Podporu pravidelně poskytuje také Liberecký kraj. Ten z Fondu ochrany vod či Programu vodohospodářských akcí každoročně rozděljuje mezi 18 a 30 milionů korun. Ani tato pomoc ale problémy s vodou v kraji nevyřeší. Podpora ze zdrojů EU je tak pro ochranu pitné vody čím dál důležitější. Důkazem jsou i další podobné projekty hrazené z unijních fondů v Libereckém kraji.

Jedním z příkladů může být projekt odstranění manganu z vodovodní sítě Turnovska. Ten probíhá od roku 2018 a jeho ukončení se předpokládá letos v březnu. Celý projekt vyjde téměř na 45 milionů korun, Vodohospodářské sdružení Turnov na něj z unijního Operačního programu Životní prostředí získalo dotaci ve výši přes 28 milionů. Projektů a investic spojených s ochranou životního prostředí a se změnami klimatu bude přibývat, což si uvědomuje i Liberecký kraj. Problémy lze v tomto regionu očekávat zejména u lokálních zdrojů podzemních vod. Podle aktuálního hodnocení ČHMÚ z ledna a února 2020 je většina Libereckého kraje na hodnotách mimořádně podnormálních stavů hladiny podzemní vody v mělkých vrtech.

Kotlíkový hit

Myšlenka kotlíkových dotací vznikla v Moravskoslezském kraji. Dodnes se tu podařilo vyměnit kolem 17 tisíc starých kotlů. Čistší ovzduší ovšem nezaručí.

Moravskoslezský kraj se jako uhelný region dlouhodobě potýkal a stále potýká se znečištěným ovzduším. Příčinou však nejsou jen průmyslové podniky, svůj díl viny nesou i domácnosti. Motivovat je k výměně starých kotlů na tuhá paliva za moderní nízkoemisní zdroje tepla mají od roku 2012 tzv. kotlíkové dotace, do nichž putují peníze z fondů Evropské unie.

Například na kotel na biomasu je v současné situaci možné získat dotaci až 120 tisíc korun z evropských fondů, podpora však přichází i odjinud. „Současné kraj přispívá úspěšným žadatelům částkou 7500 korun. Řešíme i příspěvky obcí, které mají zájem přispívat svým občanům něco navíc,“ popsala současné nastavení náměstkyně hejtmanky pro životní prostředí Jarmila Uvírová. Ministerstvo životního prostředí považuje právě Moravskoslezský kraj v tomto ohledu za svou prioritu, v první a druhé dotační „vlně“ mu zatím poskytlo 1,2 miliardy korun, tedy více než jakémukoliv jinému. „Vyměnil se zde největší počet starých kotlů, za první a druhou vlnu jde o 11 411 nových zdrojů tepla pro domácnosti. A v aktuální, třetí vlně je podáno přes 10 tisíc žádostí na výměnu kotle z Moravskoslezského kraje,“ uvedla vedoucí tiskového oddělení ministerstva Petra Roubíčková. Podle Uvírové se do dneška v kraji podařilo vyměnit kolem 17 tisíc starých kotlů. V rámci posledních výzev je velký zájem o tepelná čerpadla a plynové kotle.

Zatím není jasné, zda bude evropská podpora výměn kotlů pokračovat i v příštím programovacím období v letech 2021–2027. „Jednáme o tom na všech stranách,“ řekl ministr životního prostředí Richard Brabec.

Díky dotacím se o problému mluví

Vyměnit starý kotel za novější variantu dává pro koncové uživatele smysl z řady důvodů. Podle ministerstva jsou lokální topeniště hlavním zdrojem znečištění benzo(a)pyrenem a také významným zdrojem poletavého prachu. „Jejich škodlivý efekt navíc zesilují rozptylové podmínky, zhoršující se v zimě, a fakt, že škodliviny se šíří v dýchací zóně člověka,“ podotkla Roubíčková.

Podle ředitele neziskové organizace Nádech Nikolý Cariće zároveň mohou domácnosti výměnou kotle ušetřit náklady na vytápění a získat

zařízení s jednodušší obsluhou. Konkrétně kotlíkové dotace ale podle něho nejsou nejvhodnějším způsobem využití veřejných financí na podporu čistší energetiky. „Nikdo z úředníků se na tuto problematiku zatím nepodíval komplexně. Pozornost míří hlavně na občany a odvádí se od koksárny v Přívoze, rozšíření spalovny SUEZ a ocelářských podniků jako Třinecké železářny a Liberty Ostrava,“ postěžoval si Carić.

Kotlíkové dotace cílí na výměnu zastaralých kotlů 1. a 2. emisní třídy za čistší, úspornější a účinnější zdroje vytápění, jako jsou kotle na biomasu, tepelná čerpadla či plynové kondenzační kotle. Podle Uvírové se osvědčily dobře. „Dotační program je znám široké veřejnosti, je srozumitelný, administrativně méně náročný než jiné dotace z EU a má jednoznačný cíl,“ poznamenala. Dotace bývá proplacena zpětně, problémy některých domácností, jež nemají dost našetřeno, mohou podle ministerstva vyřešit tzv. kotlíkové půjčky. Za pozitivní přínos dotací považuje odborník z Výzkumného energetického centra pod VŠB – Technickou univerzitou Ostrava Jiří Horák mimo jiné samotné rozšíření povědomí o tématu kvality a znečištění ovzduší. „Kotlíkové dotace představují výborné ‚PR‘ problému: my, kteří doma topíme pevnými palivy ve starých kotlích, můžeme kvalitu ovzduší výrazně ovlivnit. V tom vidím obrovský přínos,“ řekl Horák.

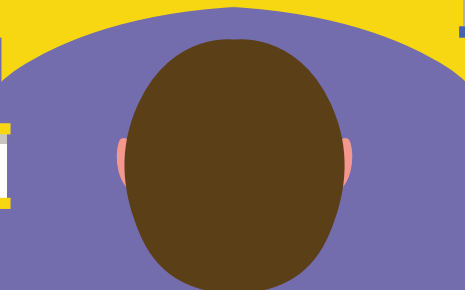
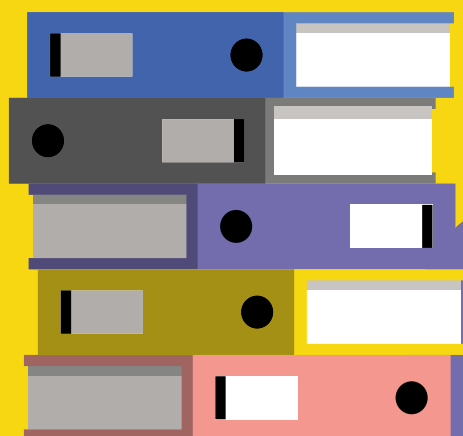
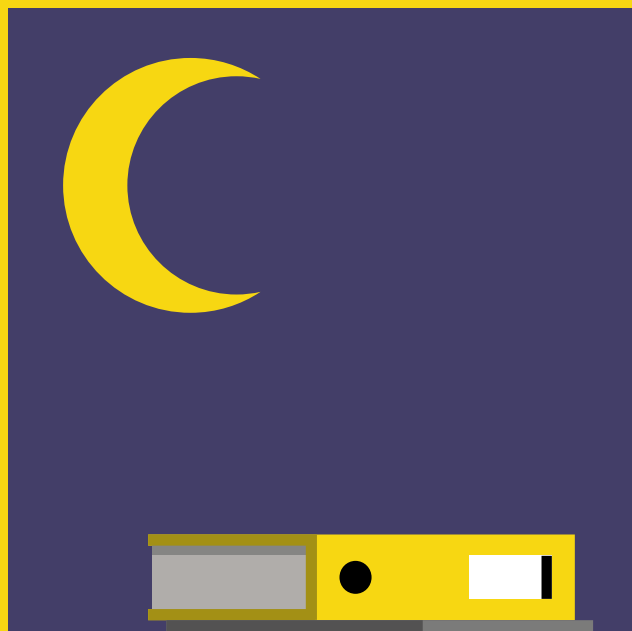
Dopady na kvalitu ovzduší

Ačkoliv by bylo snadné dát mezi kotlíkové dotace a zlepšování kvality ovzduší v kraji rovnítko, získat konkrétní důkazy tohoto propojení je složité. Podle Jiřího Horáka kvalita ovzduší záleží nejen na tom, jak moc toho lidé vypustí svými komíny, ale také na rozptylových podmínkách, hustotě zástavby a na tom, jak studená je zima.

Ministerstvo životního prostředí přiznalo, že data k vyhodnocení dopadu kotlíkových dotací na ovzduší zatím nemá. „Celkové vyhodnocení za letošní zimu bude někdy v polovině roku 2020,“ vysvětlila Roubíčková. „Starý kotel vypustí ročně do ovzduší přibližně 50 až 300 kilogramů prachu. Nové jsou podstatně kvalitnější, a pokud jsou správně provozovány, vypustí za rok do ovzduší méně než 15 kilo prachu,“ řekla náměstkyně Uvírová s tím, že u tepelných čerpadel jsou lokální emise do ovzduší nulové.

České školství je v krizi

Jaké jsou jeho hlavní nedostatky a jejich možná řešení?

ChytréČesko.org

Společný projekt serveru Aktuálně.cz,
Hospodářských novin a Nadace České spořitelny,
zaměřený na vzdělávání

**BUĎTE
V OBRAZE
PO CELÝ
ROK 2020**

PRÁVNÍ RÁDCE

PŘEDPLATNÉ OBJEDNÁVEJTE NA:
ihned.cz/radce